

1–3-vuotiaiden lasten sosioemotionaaliset taidot ja niiden kehittymisen huomiointi varhaiskasvatuksen pedagogiikassa

Anni-Linnea Haipus

Kandidaatin tutkielma

KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA

Opetus- ja kasvatusalan tutkinto-ohjelma

Varhaiskasvatus

2022

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

1–3-vuotiaiden lasten sosioemotionaaliset taidot ja niiden kehittymisen huomiointi varhaiskasvatuksen pedagogiikassa (Anni-Linnea Haipus)

Kandidaatin tutkielma, 30 sivua, 0 liitesivua

huhtikuu 2022

Kandidaatin tutkielman aiheena on lapsen sosioemotionaalinen kehitys 1–3 vuoden iässä ja sen huomioiminen varhaiskasvatuksen pedagogiikassa. Tämä kuvaileva kirjallisuuskatsaus avaa pienten lasten sosioemotionaalista kehitystä ja sen peruskäsitteistöä. Se perehtyy siihen, kuinka varhaiskasvatuksen pedagogiikassa on mahdollista ottaa huomioon lasten sosioemotionaaliset taidot. Nämä taidot ovat hyvin tärkeitä ja niihin liittyvä pedagogiikka kuuluu varhaiskasvatukseen olennaisena osana. Näkökulman on tarkoitus rajautua 1–3 vuotiaisiin lapsiin.

Tutkielmassa painottuu 1–3-vuotiaille suunnatun pedagogiikan merkityksellisyys sosioemotionaalisten taitojen oppimisessa. Aiheen valinnan taustalla on yleinen keskustelu 1–3-vuotiaiden pedagogiikan varjoon jäämisestä sekä myös käytännön työelämän kokemukset siitä, kuinka joskus pienet saattavat jäädä varjoon varhaiskasvatuksen pedagogisessa suunnittelussa. Näkökulma kirjallisuuskatsauksessa tiivistyy vahvasti sosioemotionaalisten taitojen osioon pedagogiikassa. Työn tavoitteena on myös herättää varhaiskasvatuksen henkilökuntaa refleктоimaan toimintaansa 1–3-vuotiaiden sosioemotionaalisten taitojen oppimisen suhteen. Näin tutkimusongelma muodostaa kaksi tutkimuskysymystä: **1. Miten lapsen sosioemotionaaliset taidot kehittyvät noin 1–3-vuoden iässä?** ja **2. Miten 1–3-vuotiaiden lasten sosioemotionaalisten taitojen harjoittelun mahdollisuudet voidaan ottaa huomioon pedagogiikassa?**

Kandidaatin tutkielma toteutetaan käyttäen kuvailevaa kirjallisuuskatsausta metodina, joka antaa kokonaiskuvan aiheesta käyttäen olemassa olevaa tutkittua tietoa. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa on käytetty aineistona kotimaista ja kansainvälistä vertaisarvioitua tutkimustietoa ja muuta tieteellistä kirjallisuutta. Lähteiden valinnan lisäksi eettisyyttä on työssä pohdittu tutkielman tekijän objektisuuden kannalta. Eettisyys näkyy myös tutkielman tekijän käsityksistä ihmisenä olemisesta. Johtopäätöksissä näkyy, että lasten sosioemotionaalisten taitojen kehittyminen tällä ikäkaudella osoittaa sen, kuinka ajankohtaista pienten pedagogiikassa on huomioida lasten sosioemotionaalisten taitojen harjoittelun tarve. Johtopäätöksissä ja tuloksessa näkyy tutkielman hyödyt sekä, miten lähteissä korostuvat keinot, joilla varhaiskasvatuksen pedagogiikassa ja erityisesti 1–3-vuotiaille suunnatussa pedagogiikassa on mahdollista ottaa huomioon sosioemotionaalisten taitojen kehittyminen.

Avainsanat: Sosioemotionaaliset taidot, pedagogiikka, varhaiskasvatus, 1–3-vuotiaat

Sisältö

1. Johdanto	4
2. Tutkielman lähtökohdat	6
2.1 Kuvaileva ja narratiivinen kirjallisuuskatsaus	6
2.2 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset sekä niihin liittyvät tavoitteet	7
3. Teoreettinen viitekehys	8
3.1 Lapsen sosioemotionaaliset taidot	8
3.2 Varhaiskasvatus kontekstina lapsen sosioemotionaalisten taitojen kehittymiselle	9
3.3 1–3-vuotiaille suunnattu pedagogiikka	11
4. Sosioemotionaalisten taitojen kehittyminen	13
4.1 Kehitys yksivuotiaaksi kasvettaessa ja yksivuotiaana	13
4.2 Kehitys kaksivuotiaaksi kasvettaessa ja kaksivuotiaana	16
4.3 Kehitys kolmevuotiaaksi kasvettaessa ja kolmevuotiaana	17
5. Lapsen sosioemotionaalisten taitojen harjoittelun mahdollisuudet 1–3-vuotiaille suunnatussa pedagogiikassa	20
5.1 Lapsen itseilmaisun perusta ja herkkyyskaudet	20
5.2 Leikki, lapsen osallisuus ja kuulluksi tuleminen	21
5.3 Kokopäiväpedagogiikan ja taidepedagogiikan mahdollisuudet	23
5.4 Mahdolliset haasteet niin lapsilla sosioemotionaalisten taitojen suhteen kuin haasteet pedagogisessa toiminnassa ja sen suunnittelussa	25
6. Johtopäätökset ja tulokset	27
6.1 Lapsen sosioemotionaalisten taitojen kehittyminen.....	27
6.2 Lapsen sosioemotionaalisten taitojen huomioiminen pedagogiikassa	28
6.3 Tutkielman tulosten tarjoamat hyödyt	29
7. Pohdinta	32
7.1 Etiikka ja luotettavuus tutkielmassa.....	32
7.2 Tutkimuksen teon aikana ilmenneet haasteet.....	33
7.3 Jatkotutkimus ja Pro gradu tutkielma pohdintaa	34
8. Lähteet	35

1. Johdanto

Lähivuosina esimerkiksi Opetushallitus on tehnyt kartoitusta (2017) lasten sosioemotionaalisten taitojen tukemisesta varhaiskasvatuksessa. Tämän tilannekartoituksen tuloksissa käy ilmi, että lasten sosioemotionaalisten taitojen haasteet ja pulmat huolestuttavat tutkimuksesta vastanneita henkilöitä. Haasteita nähdään olevan entistä enemmän lasten sosioemotionaalisten taitojen omaksumisessa varhaiskasvatuksen kentällä. (Määttä ym., 2017, s.40) Tämän kandidaatin tutkielman aiheena on lapsen sosioemotionaalinen kehitys 1–3 vuoden iässä ja sen huomioiminen pedagogiikassa. Kandidaatin tutkielman metodina käytetään kirjallisuuskatsausta. Tämä kandidaatin tutkielma avaa pienten lasten sosioemotionaalista kehitystä ja sen peruskäsitteistöä. Se perehtyy siihen, kuinka varhaiskasvatuksen pedagogiikassa on mahdollista ottaa huomioon sosioemotionaaliset taidot. Sosioemotionaaliset taidot ovat tärkeitä, jonka vuoksi niihin liittyvä pedagogiikka kuuluu varhaiskasvatukseen olennaisena osana. Näkökulma rajautuu 1–3 vuotiaisiin lapsiin ja siihen, miten heidän sosioemotionaaliset taitonsa kehittyvät tässä iässä, sekä kuinka ne voidaan ottaa pedagogiikassa huomioon.

Lapsen sosioemotionaaliset taidot ja niiden kehityksen tukeminen on ollut teemana ajankohtaisesti useissa hankkeissa. Esimerkiksi vuonna 2018–2020 on ollut Rinnalla hanke Turun ja Oulun yliopistoissa, joka on keskittynyt taiteellisen kokemuksen keinoin kehittämään lasten sosioemotionaalisia taitoja. Hanketta toteutettiin päiväkodeissa. (Neitola, 2020, hankkeen nettisivujen etusivu) Myöskin 2019–2020 käynnissä on ollut Tuntuva hanke 1, jonka ydintiimi on Oulun Yliopistolta. Sen tarkoitus on ollut lisätä tietoisuutta lasten tunnetaitojen tukemisesta varhaiskasvatuksen henkilöstölle. (Tuntuva, 2020, hanke 1) Hankkeesta on käynnistynyt myös ”hanke 2” 2020–2021, joka suuntautuu henkilöstön osaamisen edistämiseen. (Tuntuva, 2021, hanke 2). Näin voidaan nähdä, kuinka ajankohtainen ja merkityksellinen aihe lasten sosioemotionaalisten taitojen kehittyminen on. Samalla tarkastellessa ajankohtaista ilmiötä voidaan huomata, että 1–3-vuotiaiden ikäryhmälle kohdennettua materiaalia ja tutkimustietoa on olemassa, mutta kylläkin melko vähän, joten sille osa-alueelle on myös merkityksellistä antaa huomiota. Kandidaattitutkielman hyötynä on sen antama kohdennettu tieto tietyn ikäryhmän sosioemotionaalisten taitojen kehittymisestä ja niiden huomioinnista pedagogiikassa. Se lisää tietoisuutta tälle varjossa olevalle osa-alueelle. Toivottavaa olisi myös, että aihe herättäisi varhaiskasvatuksen opettajia ja muuta varhaiskasvatuksen henkilökuntaa reflektoimaan toimintaansa.

Korkeakoulujen ja opetushallituksen lisäksi muutkin tahot ovat huomanneet lasten sosioemotionaalaisia taitoja koskevan materiaalin tarpeellisuuden. Esimerkiksi Mannerheimin lastensuojeluliitto tarjoaa vanhemmille tietopaketteja lapsen kehityksestä ja erilaisia materiaaleja. Esimerkiksi Mannerheimin lastensuojeluliitto on julkaissut tietoa 2–3-vuotiaiden sosiaaliseen kehitykseen liittyen. (Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2017)

1–3-vuoden iässä lapsilla aivojen muovautuvuus on poikkeuksellista ja heillä on erityisen suuri alttius oppia uutta. Lisäksi jo vauvana lapsille syntyy kommunikaatiota ja siteitä häntä hoitaviin aikuisiin. Varhain opitut taidot ja tiedot luovat perustan tulevalle oppimiselle (Nurmi, ym., 2014, Varhaislapsuus) Aikuisen toiminta näyttää lapselle, kuinka tunteita ilmaistaan ja voiko toisiin ihmisiin luottaa (Nurmi, ym. 2014, Varhaislapsuus, vuorovaikutustaitojen kehitys) Tästä voidaan huomata, että kun tarkastellaan sosioemotionaalista kehitystä, missä iässä tahansa on merkitystä sillä, millaisia kokemuksia ja kehitystä sosioemotionaalisten taitojen puitteissa lapsella on ollut varhaislapsuudessa. Näin on hyvin tärkeää antaa huomiota näiden taitojen kehitykselle 1–3-vuotiaiden varhaiskasvatuksen pedagogiikassa. Neitola ja Koivula (2020) summaavat, että ikävuosina kolmesta kuuteen vuoteen on parasta aikaa sosioemotionaalisten taitojen kehitykselle. Kuitenkaan ei ole merkityksetöntä se, kuinka alle kolmevuotiaiden sosioemotionaaliset taidot otetaan huomioon, sillä iän ja tarpeiden mukainen laadukas pedagogiikka kehittää taaperon sosioemotionaalista hyvinvointia, vertaissuhteita, sosiaalisia taitoja ja tunnetaitoja. (Neitola & Koivula, 2020, s.26) Tämä osoittaa, että alle kolmivuotiaiden sosioemotionaalisten taitojen harjoittelu tiedostetaan, mutta saako se kuitenkin tarvitsemaansa huomiota. Tästä päästään siihen tulokseen, että kyseinen ajatus tukee vielä entisestään sitä, että aihetta on merkityksellistä tutkia lisää.

Varhaiskasvatuslaissa (2018) luvussa yksi pykälässä kolme mainitaan varhaiskasvatuksen tavoitteet, joihin kuuluu esimerkiksi se, että varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee tukea oppimisen edellytyksiä, koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista sekä edistää elinikäistä oppimista. (varhaiskasvatuslaki, 2018, luku 1, 3§.) Näin ollen kandidaatin tutkielman tavoiteisiin liittyy varjossa olevan 1–3-vuotiaille suunnatun pedagogiikan esille nostaminen, mikä osallaan vastaa mainittua varhaiskasvatuslaissa määriteltyä varhaiskasvatuksen tavoitetta edistää esimerkiksi koulutuksellista tasa-arvoa eri ikäluokkien välillä.

2. Tutkielman lähtökohdat

Kandidaatin tutkielmassa käytetään kirjallisuuskatsausta metodina. Tutkielmassa käytetään kuvailevan kirjallisuuskatsauksen keinoja ja tarkemmin tarkasteltuna se muotoutuu narratiiviseksi kirjallisuuskatsaukseksi. Tutkimuskysymykset ja ongelmat ovat muodostuneet olemassa olevan tutkimuksen ja tieteellisen kirjallisuuden pohjalta, mutta myös käytännön työelämästä nousseiden haasteiden seurauksena. Tässä luvussa on eritelty tutkimuksen lähtökohdat tarkemmin.

2.1 Kuvaileva ja narratiivinen kirjallisuuskatsaus

Salminen (2011) kuvaa kirjallisuuskatsauksen pyrkivän kehittämään olemassa olevaa teoriaa sekä luomaan uutta teoriaa. Kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan myös arvioida teoriaa. (Salminen, 2011, s. 3) Kandidaatintyö toteutetaan käyttäen kirjallisuuskatsausta metodina. Voidaan huomata, että kirjallisuuskatsaus on vanhaa kehittävä sekä jotain uutta luova metodi. Kandidaatin tutkielmassani kerään monipuolista tietoa lapsen sosioemotionaalisiin taitoihin liittyen. Kandidaatin tutkielmassani pyrin vertailemaan ja löytämään ongelmia erilaisten lähteiden nostamien tietojen välillä. Salmisen mukaan (2011) kirjallisuuskatsauksen kriteerinä pidetään kriittistä tarkastelua, jota ei löydy esimerkiksi kirjojen ja artikkelien tiivistelmistä tehdyissä luettelomaisista kokonaisuuksista. (Salminen, 2011, s.5) Suhonen, Axelin ja Stolt (2016) summaavat, että kirjallisuuskatsaus esittää kokonaiskuvaa tietystä aiheesta. He lisäävät, että se tunnistaa ristiriitoja ja ongelmia valitusta kohdeilmioistä (Suhonen, Axelin & Stolt, 2016, s.7). Näin ollen tutkielman aineistojen analysoinnissa otetaan huomioon tiedon vertailu ja vältetään luettelomaista kuvausta.

Salmisen (2011) mukaan kuvaileva kirjallisuuskatsaus jakautuu integroivaan ja narratiiviseen kirjallisuuskatsaukseen, joista narratiivista muotoa kannattaa käyttää silloin, kun halutaan antaa ilmiöstä monipuolisesti tietoa. Narratiivisessa kirjallisuuskatsauksessa voidaan tarkastella kuvattavan aiheen historiaa ja kehittymistä. (Salminen, 2011, s.6–7) Suhonen, Axelin ja Stolt (2016) summaavat, että narratiivisen kirjallisuuskatsauksen tulee kertoa ja kuvata aiempaa tutkimusta aiheesta, myös sen laajuutta syvyyttä ja määrää. (Suhonen, Axelin & Stolt, 2016, s.9) Tutkielmassa on valittu kuvata aihetta monipuolisesti eri näkökulmista tarkastellen ja vastausta

tutkimuskysymyksiin etsien, jotka keinoina sijoittuu juuri kuvailevan ja sitä kautta narratiivisen kirjallisuuskatsauksen osa-alueelle.

2.2 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset sekä niihin liittyvät tavoitteet

Oma kiinnostuminen pienten pedagogiikasta ja sosioemotionaalisten taitojen kehittymisestä sekä aiheen ajankohtaisuus johtaa tutkimustehtävän pohtimiseen. Tutkimusongelma muodostuu siitä, miten varhaiskasvatuksen pedagogiikassa voidaan ottaa huomioon, että lapset pääsevät tässä tapauksessa 1–3-vuotiaana harjoittamaan sosioemotionaalisia taitoja. Tässä yhteydessä tarkastellaan sitä, mitä sosioemotionaaliset taidot tarkoittavat ja miten ne noin 1–3 ikävuoden aikana kehittyvät. Koska kandintutkielmassa kootaan, arvioidaan ja vertaillaan olemassa olevaa teoriaa ja tietoa, tutkimuskysymykset rakentuvat sille, **1. Miten lapsen sosioemotionaaliset taidot kehittyvät noin 1–3-vuoden iässä?** ja **2. Miten 1–3-vuotiaiden lasten sosioemotionaalisten taitojen harjoittelun mahdollisuudet voidaan ottaa huomioon pedagogiikassa?**

Kandidaatin tutkielma pyrkii antamaan tietoa mahdollisista keinoista myös varhaiskasvatuksen kentälle ja mahdollisesti myös varhaiskasvatuksen koulutukselle. Tutkielma tarkastelee tiiviisti yleisiä sosioemotionaalisia kehityskulkuja, kun lapsi on täyttämässä ensimmäisen vuoden ja aina jatkuen kolmen vuoden ikään ja jonkin verran kolmenvuoden täyttämisen jälkeen. Varhaiskasvatuksen pedagogiikan tarkastelun kannalta on olennaista tarkastella sosioemotionaalista kehitystä hieman yli ikäjakauman 1–3-vuotiaat. Näin voidaan ottaa huomioon, mitä lapsi jo yksivuotiaana osaa ja hieman, mitä kolmen vuoden täyttämisen jälkeen, koska sosioemotionaalinen kehitys ei ala yhden vuoden iässä tai loppu kolmen vuoden ikään kasvettaessa. Tarkoitus on kuitenkin pääosin keskittyä ikäjakaumaan 1–3-vuotiaat. Nurmi ja kollegat (2014) nostavat esiin, että taidot eivät kehity lapsille samassa järjestyksessä aina. (Nurmi, ym., 2014, Varhaislapsuus, Johdanto) On myös tärkeä huomata, että monilla lapsilla kehitys etenee eri tahtia kuin tässä tutkielmassa esitetyissä kehityskuluissa. Tutkielmassa esitetyt kehityskulut ovat lähteistä nousevia yleisiä kehityskulkuja. Tämän ansiosta saadaan suurpiirteinen kuva kehityksestä, mikä auttaa tutkielman pedagogiikkaan liittyvää osuutta ja sen tärkeyden perustelua.

3. Teoreettinen viitekehys

Tutkielman taustalla vaikuttavat kasvatustieteelliset teoriat varhaislapsuudessa tapahtuvasta kehityksestä. Yksi pääteorioista tutkielman taustalla on Jean Piagetin kehitysteoria. Artikkelissaan (1964) hän esittää, että erottaa lapsen kehitykselle neljä päävaihetta. Näiden vaiheiden saavuttaminen edellyttää sitä, että aiempi vaihe on omaksuttu. Ensimmäinen vaihe on sensomotorinen vaihe, joka on esikielellinen vaihe. Toinen vaihe on esioperationaalinen vaihe, jonka aikana kieli ja symbolinen toiminta kehittyvät. Lisäksi teoriaan kuuluu vaihe kolme ja neljä, joita Piaget kutsuu konkreettisten operaatioiden vaiheeksi sekä formaalisten operaatioiden vaiheeksi. Esioperationaalinen vaihe sekä sensomotorinen vaihe asettuvat noin 0–7-vuoden ajalle. (Piaget, 1964, s.177) Tutkielman kannalta olennaiset vaiheet ovat sensomotorinen vaihe ja esioperationaalinen vaihe, joiden aikana teorian mukaan kieli ja symbolinen toiminta kehittyvät. Lisäksi on tarkasteltava, etteivät kaikki esioperationaalisen vaiheen seikat koske 1–3-vuotiaita. Tärkeintä tutkielman kannalta on pohjata teoriaan, jonka mukaan vauvasta kolmevuotiaaksi kasvettaessa sosioemotionaalista kehitystä tapahtuu. Koska Piagetin teoria on vanha tutkielma kaipaa paljon uutta tutkimustietoa täydentämään teoriaa lapsen sosioemotionaaliseen kehitykseen liittyen. On merkityksellistä tarkastella muutakin kyseistä ikäryhmää koskevaa teoriaa. Tässä osiossa esitellään käsitteellistä teoriaa monipuolisten sekä tuoreiden lähteiden valossa.

3.1 Lapsen sosioemotionaaliset taidot

Sosioemotionaaliset taidot ovat niitä taitoja, joita käytetään, kun ollaan vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä muiden kanssa (Neitola, 2020). Sosioemotionaaliset taidot sisältävät sosiaaliset taidot ja emotionaaliset taidot. Nämä taidot tarkoittavat lapsen valmiuksia, joilla he selviytyvät arkisista ongelmanratkaisutilanteista ja pystyvät toimimaan päämäärien saavuttamisessa niin, että lopputuloksena on positiivisia seurauksia sosiaalisissa tilanteissa. Esimerkiksi tällaisia toimia ovat empatiakyky ja aloitteellisuus, joiden ansiosta päästään mukaan leikkiin. Lisäksi sosiaalisia taitoja ovat myös kuuntelu, jakaminen, yhteistyö sekä auttaminen. Tärkeitä tunnetai-

toja ovat tunteiden tunnistus ja ilmaisu. (Nurmi ym., 2014, Sosiaalistaitojen kehitys) Sosioemotionaalisten taitojen käsite on laaja, mutta tärkeintä on omata kyky, jolla säätelee tunnekokemuksia sekä tunneilmauksia. (Neitola & Koivula 2020 s.27) Tunteet itsessään ovat ohimeneviä tiloja. Tunne-elämään kuuluu mahdollisuus joustavasti asteittaiseen tunnetilojen muuttamiseen. (Nurmi, ym., 2014, Tunne-elämän ja sosiaalisen käyttäytymisen kehitys) Tunteet ovat myös reaktioita ympäristössä tapahtuviin asioihin ja ne varoittavat vaarasta ja viestivät turvallisuudesta. (Sääkslahti, 2018, tunnetaidot) Sosioemotionaaliset taidot käsittävät laajasti eri taitoja. Tärkeintä kuitenkin edellä määritetyt pääpiirteet, jotka ilmentävät sosioemotionaalisia taitoja ja niiden ilmenemistä lapsen toiminnassa. Kuitenkin on huomattava, että lapset ovat kehityksessään eri vaiheissa, joten he eivät näitä kaikkia taitoja välttämättä hallitse.

Pihlaja (2019) nostaa esiin, että merkityksellistä on lapsen varhaislapsuuden sosioemotionaalinen kehitys. Hänen mukaansa ei ole kyse vain siitä, että aiempien kokemusten pohjalle rakentuu uuden oppimista vain sosiaalisen ja emotionaalisen toiminnan näkökulmasta, vaan näiden taitojen kehittyminen on liityksissä myös akateemiseen ja kognitiiviseen kehitykseen. (Pihlaja, 2019, Sosiaalis-emotionaalisen kehityksen ja oppimisen peruskäsitteet) Sosioemotionaalisten taitojen kehittyminen on siis yhteydessä myös muuhunkin oppimiseen kuin vain sosioemotionaalisten taitojen oppimiseen, mikä tekee sosioemotionaalisten taitojen käsitteestä erityisen moniulotteisen.

Sosioemotionaalinen kompetenssi on tulosta sosioemotionaalisten taitojen hallinnasta, sen voidaan määritellä tarkoittavan vuorovaikutuksen tehokkuutta. Vuorovaikutus on tehokasta, kun saavuttaa omia sosiaalisia päämääriä toista arvostavasti ja kunnioittavasti, mutta myös itse hyväksytyksi tullen. (Neitola, 2020) Sosiaalinen kompetenssi koostuu sosioemotionaalisista ja itsesäätelytaidoista sekä myös kiintymyssuhteista ja osallisuudesta. (Nurmi ym., 2014, sosiaalisten taitojen kehitys). Näitä sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja määritellään eri lähteissä hieman eri tavoin, mutta samanlaiset pääasiat korostuvat tieteellisissä lähteissä.

3.2 Varhaiskasvatus kontekstina lapsen sosioemotionaalisten taitojen kehittymiselle

Varhaiskasvatuslaissa (2018) luvussa 1 ja pykälässä 2 varhaiskasvatusta määritellään seuraavasti ”Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen,

opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka.” (Oikeusministeriö, 2018, luku 1. § 2) Tässä kandidaatin tutkielmassa varhaiskasvatus toimii kontekstina lasten sosioemotionaalisen kehityksen huomioimiselle pedagogiikassa. 1–3-vuotiaiden lasten sosioemotionaalista kehitystä tapahtuu kaiken aikaa ja eri ympäristöissä.

Varhaiskasvatus kuuluu osaksi suomalaista koulutusjärjestelmää. Esiopetus on osa varhaiskasvatusta. Kun varhaiskasvatusta ohjaa varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2022) ja varhaiskasvatuslaki (2018), niin esiopetusta taas ohjaa perusopetuslaki (1998) ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2014). Varhaiskasvatus täydentää huoltajien antamaa kasvatusa ja sen tarkoitus on taata yhdenvertaiset ja tasa-arvoiset mahdollisuudet kaikille lapsille kasvuun, kehitykseen sekä oppimiseen. (Opetushallitus, 2018, s.7) Tästä voidaan saada tiivistetty käsitys siitä, mitä varhaiskasvatus asiakirjojen tasolla on. Voidaan siis huomata, että varhaiskasvatus on monista asioista koostuva kokonaisuus. Siinä yhdistyvät laki, asiakirjat, hoito, kasvatus ja pedagogiikka. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) kokonaisuudessaan korostuvat lähtökohdina lapsilähtöisyys sekä tasa-arvoiset ja turvalliset mahdollisuudet kasvuun ja kehitykseen. (Opetushallitus, 2018)

Asiakirjojen lisäksi varhaiskasvatusta kuvaa myös seuraavat asiat: Tiikkanen (2016) Kirjoittaa artikkelissaan, että erityisopettajakoulutuksen yliopisto-opettaja Neitola Turun yliopistosta kertoo laadukkaan varhaiskasvatuksen edistävän lapsille yhdenvertaista elämää. Artikkelissa kerrotaan Neitolan esittäneen, että varhaiskasvatusaika on tärkeää aikaa tunnistaa lapsen haasteet ja tukea niitä. Tiikkanen kirjoittaa, että varhaiskasvatuksen myönteisistä vaikutuksista on tutkittuja tuloksia. Esimerkiksi artikkelissa nostetaan Brittiläinen Eppe-tutkimus, jossa havaittiin, että laadukkaan varhaiskasvatuksen tulokset näkyivät 14-vuotiaiden hyvinä sosioemotionaalisina taitoina. (Tiikkanen, 2016, s.24–25) Näin voidaan huomata, kuinka käytännön varhaiskasvatus perustuu tieteelliseen ja tutkittuun tietoon. Artikkelissa nostetun esimerkin valossa laadukas varhaiskasvatus kytkeytyy pitkäkestoisesti sosioemotionaalisten taitojen kehitykseen. Näin se linkittyy kontekstuaalisesti tutkielman aiheeseen. Varhaiskasvatus toimii myös lasten erilaisista lähtökohdista tarkasteltuna yhdenvertaisuuden edistäjänä. Korkeakivi (2014) artikkelissaan avaa lastentarhaopettajaliiton puheenjohtaja Pakasen ajatuksia. Artikkelissa kerrotaan, että Pakasen mukaan varhaiskasvatukseen lapset tarvitsevat parhaat opettajat. Pakasen mukaan pätevyysvaatimuksia ei tule laskea ja kaikilla varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa toimivilla opettajilla tulisi olla maisterin tutkinto. (Korkeakivi, 2014, s.10–13) Yhtenä varhaiskasvatuksen kulmakivenä ovat myös ammattilaiset.

3.3 1–3-vuotiaille suunnattu pedagogiikka

Ahonen ja Roos (2021) esittävät, että jokaisella lapsella on oikeus turvallisessa ympäristössä yhdenvertaiseen ja laadukkaaseen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen. Pedagogiikkapainotteinen hoidon ja oppimisen yhdistyminen on suomalaisessa varhaiskasvatuksessa keskeistä. Pedagogiikka perustuu lämpimään vuorovaikutukseen ja lasten kohtaamiseen yksilöinä. Pienillä lapsilla on oikeus, mutta myös tarve laadukkaalle varhaiskasvatukselle. Kyse on ammattilaisten kohdalla siitä, että osaa perustella, miksi toimii milläkin tavalla. Ammatilaisen tulee siis kiinnittää huomiota, että tunnistaa arvot oman varhaiskasvatustyönsä taustalla. (Ahonen & Roos, 2021, johdanto) 1–3-vuotiaiden pedagogiikassa on siis ennen kaikkea kyse lapsen oikeudesta laadukkaaseen oppimiseen, mutta myös siitä, että henkilökunta on korkeasti koulutettua, jotta he voivat tarjota laadukasta varhaiskasvatusta. Erityisesti tämän ikäryhmän kohdalla pedagogiikka on vahvasti sidoksissa lasten hoitoon. Quinones, Ridgway ja Li (2019) nostavat esiin, että taaperoilta laadukas oppimisympäristö on käytännöllistään lapsikeskeinen. He kertovat, että tämänkaltaisessa oppimisympäristössä kasvattajat kiinnittävät huomiota lasten keskinäisiin suhteisiin ja kiinnostuksen kohteisiin. He myös korostavat tietoista opettamista, opettajan suunnitelmallisuutta ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen kannustamista. (Quinones, Ridgway ja Li, 2019, s.140–141) Myös Lehtinen, Turja sekä Laakso (2020) korostavat taaperon toimijuuden tukemisessa leikkiä ja leikin pedagogiikkaa. (s.236–261) Myös leikki on ominaista 1–3-vuotiaille suunnatussa pedagogiikassa.

Pedagogiikka perustuu arvoihin sekä tiettyihin käsityksiin lapsesta, lapsuudesta ja oppimisesta. Pedagogiikka perustuu monitieteelliseen tutkimustietoon sekä ammatillisen henkilöstön toteuttamaan suunnitelmalliseen ja tavoitteelliseen toimintaan. (Opetushallitus, 2018, s.22) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) pedagogiikan käsite määrittyy edellä hyvin tarkasti ja ytimekkäästi. Tämä antaa hyvin selkeän kuvan siitä, mitä pedagogiikan pitäisi olla. Tämä täsmentää pedagogiikan käsitteen ymmärtämistä ja soveltamista myös käytännön varhaiskasvatuksen kontekstiin.

On muistettava, että erillistä linjausta asiakirjoissa 1–3-vuotiaiden tai alle kolmevuotiaiden pedagogiikalle ei ole tehty vaan myös tällä ikäryhmällä on oikeus koko varhaiskasvatuksen pedagogiikkaan. Kyse on samasta pedagogiikasta. Kandidaatin tutkielmassa tarkastellaan kuitenkin hieman ominaisuuksia, jotka pedagogiikassa näyttäytyvät ominaisiksi 1–3-vuotiaiden lasten

kanssa toimimisessa. Käytännössä eri ikäluokkien pedagoginen toiminta on erilaista. Pedagogiikan käsite kulkee tässä kandidaatintyössä matkassa koko ajan, sillä tarkastelussa on 1–3-vuotiaiden sosioemotionaalisten taitojen huomiointi varhaiskasvatuksen pedagogiikassa. Nämä kolme pääkäsitettä: sosioemotionaaliset taidot, 1–3-vuotiaiden pedagogiikka ja varhaiskasvatus yhdessä muodostavat, sekä samanaikaisesti rajaavat teoreettisen viitekehyksen. Jotta näkökulman ja tutkimuskysymyksen on mahdollista rajautua ja tarkentua, täytyy myös teoreettisen viitekehyksen määrittää tiettyjen pääkäsitteiden valossa.

4. Sosioemotionaalisten taitojen kehittyminen

Woolfsonin (2002) mukaan lapsen elämässä ensimmäisen kolmen ikävuoden aikana yksi merkittävimmistä asioista on kielen kehittyminen. Hän myös mainitsee, että ei- kielellinen viestintä on merkittävä osa lapsen arkea. (Woolfson, 2002, s. 10–12) Koivula ja Neitola (2020) esittävät, että kielen kehityksen ja tunteiden säätelyn välillä on yhteys. He kertovat, että puhumaan oppiminen ja kielen kehittyminen johtavat vähitellen tunnetaitojen kehittymiseen rinnakkaisesti. (Koivula ja Neitola, 2020, s. 30–31) Tässä osiossa käsitellään sosioemotionaalisten taitojen kehittymistä 1–3-vuoden iässä.

Tässä osiossa on syytä tarkastella myös sitä, missä lapsen sosioemotionaalinen kehitys ilmenee. Lapsen ollessa vuorovaikutuksessa aikuisten ja muiden lasten kanssa ilmenee hänen sosioemotionaalisten taitojensa taso. Nurmi ja kollegat (2014) mainitsevat, että leikistä näkyy lapsen motoriset, sosiaaliset ja tiedolliset taidot. He mainitsevat, että leikkiä tarkastellessa saadaan tietoa lapsen kielestä, tarkkaavuudesta, tiedonkäsittelystä sekä mielikuvien muodostamisesta. (Nurmi, ym., 2014, Leikki lapsen kehityksen ilmentäjänä) Lehtinen, Turja ja Laakso (2020) taas kuvailevat leikkiä niin, että se koostuu vapaaehtoisuudesta, motivaatiosta, nauttimisesta sekä toiminnan ensisijaisuudesta. He myös korostavat leikin merkityksellisyyttä lapsen kehitymisessä sekä kehityksessä tulevien haasteiden huomaamisessa. (Lehtinen, Turja & Laakso, 2020, s.236) Tästä syystä tässä osiossa käsitellään rinnalla leikin ajatusta, sillä sosioemotionaalinen kehitys ilmenee paljon lapsen leikkitaidoissa.

4.1 Kehitys yksivuotiaaksi kasvettaessa ja yksivuotiaana

Usein päiväkodissa lapsi aloittaa lähempänä ensimmäistä ikävuotta. Kuitenkin tutkielman kannalta on olennaista hieman tarkastella lapsen sosioemotionaalista kehitystä myös ennen kuin lapsi täyttää ensimmäisen vuoden. On tärkeää tarkastella, miten kehitys etenee myös ennen päiväkodin aloittamista. Näin voidaan huomioida lapsen osaaminen jo tämän aloittaessa varhaiskasvatuksessa. Tutkielmassa tarkastella myöhemmin, miten kehitys voidaan huomioida varhaiskasvatuksen pedagogiikassa.

Oiva-Kessin ja Kronqvistin (2021) mukaan pieni lapsi ilmaisee lähes pääosin vain hyvää tai pahaa oloaan. (Oiva-Kess & Kronqvist, 2021, tunnetaitojen oppiminen) Kun taas Woolfsonin (2002) mukaan psykologisissa tutkimuksissa on osoitettu, että jo ensimmäisen kolmen kuukauden aikana lapsen kielelliset kyvyt ovat jo jonkin verran kehittyneet. Hänen mukaansa vauva kykenee kommunikaatioon liikkein ja ääntelyin. Hän esittää, että vauvat reagoivat toisten ääniin sekä viestivät omalla itkullaan, jolloin eri tunnetta ilmaistaessa itku on erilaista. (Woolfson, 2002, s.21–23) Myös Nurmi ja kollegat (2014) summaavat, että jo neljän kuukauden ikäinen lapsi pystyy viestimään kasvoillaan suuttumusta. (Nurmi, ym., 2014, Tunne-elämän ja sosiaalisen käyttäytymisen kehitys) Sääkslahti (2018) nostaa esiin ajatuksen siitä, että muiden kanssa vuorovaikuttamiseen vauvalla on ikään kuin synnynnäinen tarve. (Sääkslahti, 2018, vuorovaikutustaidot ja sosiaaliset taidot ikävaiheittain) Mikä myös osallaan osoittaa, että sosioemotionaalinen kehitys alkaa jo vauvaiässä ennen päiväkodin aloittamista. Vauvan ilmaisujen monipuolisuus näyttää olevan sidoksissa paljolti aikuisten tulkintaan. Ensimmäisen ikävuoden aikana aikuisen tulee olla erityisen sensitiivinen sekä herkkä varhaisten sosioemotionaalisten taitojen tulkinnan kanssa. Vauvan viestintä ja vuorovaikutus näyttävät olevan hyvin erilaista kuin aikuisen viestintä ja vuorovaikutus. Tällöin vauvan sosioemotionaalisten taitojen tason arviointi on haasteellista. Kuitenkin merkityksellistä on huomata tässä kohtaa se, että kun lapsi aloittaa päiväkodissa, on se omaksunut jo joitakin sosioemotionaalisia taitoja.

Nurmi ja kollegat (2014) esittävät, että merkityksellisessä roolissa lapsella on aluksi näköhavaintoon ja kosketukseen perustuva vuorovaikutus. He myös yhtyvät ajatukseen, että muutama kuukauden ikäisenä lapsi oppii käyttämään kommunikaatiossaan hymyä sekä ääniä. He myös nostavat esille, että hymy on merkki sosiaalisesta toiminnasta ja luo pohjan myöhemmälle sosiaaliselle kehitykselle. (Nurmi, ym., 2014, turvallinen hoitosuhde) Sääkslahden (2018) mukaan yhdeksän kuukauden ikäinen lapsi ilmaisee selkeästi tahtoa ja mielipiteitä. Hän myös mainitsee, että tämän ikäinen lapsi antaa jo merkkejä sanojen ymmärtämisestä. (Sääkslahti, 2018, vuorovaikutustaidot ja sosiaaliset taidot ikävaiheittain – kieli) Woolfsonin (2002) mukaan lapsi oppii käyttämään muutamaa sanaa ja noudattaa yksinkertaisia ohjeita ensimmäisen ikävuoden lopulla. (Woolfson, 2002, s.66) Sääkslahden (2018) ajatukset ovat Woolfsonin kanssa yhteneviä. Hän nostaa esiin, että ensimmäisen vuoden iässä muutamat sanat tulevat osaksi vuorovaikutusta ja tässä iässä lapsi myös tunnistaa useita sanoja ja päivittäisiä kuvauksia. (Sääkslahti, 2018, vuorovaikutustaidot ja sosiaaliset taidot ikävaiheittain – kieli) Tästä voidaan nähdä pääpiirteet ensimmäisenä ikävuotena tapahtuvasta sosioemotionaalisten taitojen kehityksestä. Lähteissä korostuu se, että ensimmäisiä sosioemotionaalisia taitoja, joita ensimmäisenä ikävuotena

opitaan, ovat viestiminen äännellen ja hymyillen. 1–3-vuotiailla erityisessä asemassa on sanaton viestintä ja aikuisen tulee oppia tulkitsemaan ja havaitsemaan sitä. Ensimmäisten sanojen ansiosta lapsi saa sanattoman vuorovaikutuksen rinnalle puhuttua vuorovaikutusta. Kun tarkastellaan ensimmäisen ikävuoden sosioemotionaalista kehitystä, huomataan, kuinka suuria muutoksia tapahtuu vauvasta yksivuotiaaksi kasvettaessa. Itkullaan ilmaiseva vauva kasvaa monella tapaa vuorovaikuttavaksi ja ymmärtäväksi yksilöksi.

Lehtinen, Turja ja Laakso (2020) pohtivat, että leikin luokittelu on yleistasoista ja ikävaiheisiin suhteuttaminen on epätarkkaa. Kuitenkin he esittävät, että aluksi lapselle on ominaista yksin leikkiminen, sekä toisten lasten leikkien tarkkaileminen. (Lehtinen, Turja & Laakso, 2020, s.237) On huomattava, että lasten kehitys on joka tavalla yksilöllistä. Kaikki tutkielmassa esitetyt kehityskulut suhteutettuna ikäkausiin ovat vain yleisiä ilmiöitä, jotka useista lähteistä nousevat esiin. Kuitenkin leikkiminen on lapselle mielekästä toimintaa, jota tarkastelemalla voidaan huomata lapsen sosioemotionaalisten taitojen taso. Woolfson (2002) yhtyy ajatukseen siitä, että aluksi pieni lapsi nauttii muista samanikäisistä, mutta ei osaa leikkiä toisten kanssa ja leikkii näin ollen mieluusti itsekseen. Hän esittää, että noin viiden kuukauden ikäinen lapsi kiintyy tunneleluun. Tämän ikäinen lapsi kuitenkin osaa hakea huomiota toisilta. Hän kertoo, että lapsi alkaa suojella lelujaan toisilta lapsilta, mutta kuitenkin jo kasvaessa lähemmäs yhden vuoden ikää oppii lahjoittamaan toisille myös hellyyttä ja ottamaan sitä vastaan. Woolfson esittää, että noin yhden vuoden ikäinen lapsi ei ymmärrä tekojensa vaikutusta toisiin lapsiin. Hän kertoo, että noin yksivuotias lapsi leikkii vertaisikäisten lasten rinnalla ja aktiivisemmin isompien lasten kanssa. (Woolfson, 2002, s.42—67) Ensimmäisen ikävuoden leikeistä käy ilmi, että lapsi on kiinnostunut ympäröivästä maailmasta. Lapsi osaa jo viestiä paljon ja helpompaa se on vanhemman ihmisen seurassa kuin saman ikäisen kanssa. Näyttää siltä, että lapsen toimet keskittyvät paljolti itseensä ja omiin tunteisiin eikä hän osaa vielä olla empaattinen tai huomioida toista lasta toimissaan. Kehittyminen on kuitenkin suurta ensimmäisen ikävuoden aikana. Lapsen oman ilmaisu vaiheittain kohti vuorovaikutuksen kehittymistä edistyy. Lisäksi tunteiden ilmaisu ja tunnistaminen saavat alkeellista kehitystä tämän ikäkauden aikana.

4.2 Kehitys kaksivuotiaaksi kasvettaessa ja kaksivuotiaana

Oiva-Kess ja Kronqvist (2021) esittävät, että kaksivuotias tuntee, sekä osaa ilmaista monenlaisia tunteita. Näitä ovat esimerkiksi pelko, ilo ja tyytyväisyys. (Oiva-Kess & Kronqvist, 2021, Tunnetaitojen oppiminen) Nurmi ja kollegat (2014) mainitsevat, että kielellinen aggressio lisääntyy kahden vuoden iästä eteenpäin ja myös samassa ikävaiheessa lapsella alkaa näyttäytyä aggressiivista ja vastustelevaa käytöstä. (Nurmi, ym., 2014, Tunne-elämän ja sosiaalisen käyttäytymisen kehitys) Myös Woolfson (2002) mainitsee, että toisen ikävuoden aikana lapsi saattaa turhautuessaan suuttua voimakkaasti. Tällä ikävuodella lapsi myös vie omaa tahtoaan sinnikkäästi läpi sekä osoittaa mustasukkaisuuden merkkejä. (Woolfson, 2002, s.79) Kuten tästä voidaan huomata, tunnereaktiot ja tunteiden ilmaisu monipuolistuvat toisena ikävuotena. Vaikka lapsi on ilmaissut tunteitaan myös ensimmäisenä ikävuotenaan, on niiden tunnistaminen ollut enemmän aikuisen varassa. Toisena ikävuotena lapsen keinot ilmaista tunteita selvästi muuttuvat ja näin aikuinen voi tunnistaa lapsen tunteita helpommin. Voimme huomata, että reaktiot saattavat olla jo voimakkaitakin, mikä osoittaa sen, että varhaiskasvatuksen henkilöstönkin on syytä vastata tunnekasvatuksen tarpeeseen jo varhain. Lapsi ei vielä kehityksessään näytä olevan siinä vaiheessa, että pystyisi hallitsemaan tunteitaan, mutta taidot ovat kuitenkin kehittymässä.

Kielen kehittyminen ei-kielellisen ilmaisun rinnalle vaikuttaa oleellisesti sosioemotionaalisten taitojen kehittymiseen. Kielen kautta lapsi pystyy sosiaaliseen kommunikaatioon, mutta myös monipuolistamaan tunteiden nimeämistä ja ilmaisua. Sääkslahden (2018) mukaan tässä ikävaiheessa lapsi pystyy tuottamaan noin kaksisataa sanaa sekä kahden sanan lauseita. (Sääkslahti, 2018, kieli) Myös Woolfson (2002) esittää, että lapsella on vähintään kaksisataa sanaa sanavarastossaan. (Woolfson, 2002, s.114). Dindar, Huttunen, ja Koivula (2020) summaavat, että noin kahden vuoden iässä lapsi oppii käyttämään mielentilailmauksia, kuten esimerkiksi ajatella ja kuvitella. (Dindar, Huttunen, & Koivula, 2020, Kieli ja tunteet) Tässä näyttäytyy hyvin se, miten erilaiset sosioemotionaaliset taidot kehittyessään tukevat toisia taitoja. Kielen kehittyminen vaikuttaa suuresti kommunikointiin, vuorovaikutukseen sekä tunteiden käsittelyyn. On kuitenkin tärkeä muistaa varhaiskasvatuksen henkilökunnan näkökulmasta, että lapsen ei-kielellisen viestinnän huomiointi ja keinot ymmärtää sitä ovat yhtä tärkeitä kuin kielellisen kommunikoinnin huomiointi.

Woolfsonin (2002) mukaan toisena ikävuotena lapsi ujostelee vieraita. Lisäksi hän esittää, että tämän ikäinen lapsi saattaa muodostaa itselleen jo pelkojakin. Hänen mukaansa lapsi alkaa tällöin samalla myös oppia tervehtimään toisia sekä nauttimaan perheruokailujen sosiaalisesta puolesta. (Woolfson, 2002, s.78—79) Toisena ikävuotena lapsen sosiaaliset taidot ovat hyvin alussa. Kuten voidaan huomata, lapsi alkaa ottaa kontaktia toisiin esimerkiksi tervehtimällä, mutta saattaa ujostella ja jopa toisaalta kehittää itselleen erilaisia pelkoja. Lapsi on kuitenkin ottamassa askelta sosiaalisessa kehityksessään, sillä hän nauttii turvallisista sosiaalisista tilanteista.

Nurmi ja kollegat (2014) kertovat, että toisen ikävuoden alussa lapsi aloittaa symbolisen leikin. Kehitys on tässä vaiheessa hyvin vauhdikasta, sillä jo tällä ikäkaudella lapsi kohdistaa symbolista leikkiä toiseen ihmiseen. He esittävät esimerkkinä, että lapsi voi tarjota leikki teekuppia äidilleen. Symbolisen leikin yhteydessä lapsi voi käsitellä esimerkiksi nukan kautta tunteita ja tarpeita. He summaavat myös, että leikkien kehittyminen on tärkeä pohja emotionaaliselle kehitykselle. (Nurmi, ym., 2014, Leikin kehitys) Woolfson (2002) taas esittää, että lapsi osaa jo ojentaa leluja myös toisille lapsille. Kuitenkin hän mainitsee, että tässä iässä lapsi vielä leikkii toisen lapsen rinnalla enemmän kuin toisen lapsen kanssa. Woolfson mainitsee myös, että tässä iässä oleva lapsi kuuntelee mielellään toisia ja ymmärtää enemmän kuin osaa itse puhua. Tämän ikävaiheen aikana lapsi myös alkaa oppia keskustelun säännöt, kuten puheenvuoron odottamisen. (Woolfson, 2002, s.78–103) Myös Sääkslahti (2018) yhtyy ajatukseen siitä, että lapsi on alussa itsekeskeinen leikkiessään, mutta oppii kuitenkin pikkuhiljaa lainaamaan lelujaan. Hän myös esittää, että lelujen lainaaminen on tapa, jolla lapsi tekee aloitteen vuorovaikutukseen toisen kanssa. (Sääkslahti, 2018, 1–2-vuotiaat, sosioemotionaalinen kehitys) Leikki ilmentää myös jo edellä todettua, että toisen ikävuoden aikana sosiaalinen kehitys on vielä hyvin alussa. Leikin kehityksestä nähdään, että toisena ikävuotena lapsi kykenee ikään kuin tekemään aloitteita toisten suuntaan, mutta pysyy pääosin yksinleikissä toisen rinnalla. Kielenkehittyminen on sidoksissa myös leikissä tapahtuvaan vuorovaikutukseen. Toisena ikävuotena lapsi on sosioemotionaalisisessa kehityksessä vaiheessa, jossa ymmärtää paljon asioita, mutta itsensä ilmaiseminen on vielä hyvin alkutekijöissä.

4.3 Kehitys kolmevuotiaaksi kasvettaessa ja kolmevuotiaana

Woolfsonin (2002) mukaan kolmannella ikävuodella ja kun lapsi lähestyy kolmen vuoden ikää, lapsen kehonkieli alkaa jo muistuttamaan samankaltaista kehonkieltä kuin aikuisella. (Woolfson, 2002, s.120) Nurmi ja kollegat (2014) nostavat esiin, että merkittävää on, että noin kolmevuotiaasta eteenpäin lapsen sosiaalinen kompetenssi laajenee. (Nurmi, ym., 2014, varhaislapsuus) Voidaan huomata, että kolme ensimmäistä ikävuotta on lapselle käännteentekevää aikaa sosioemotionaalisisessa kehityksessä.

Kielellisessä vuorovaikutuksessa on myös käynnissä iso kehitysmuutos kolmantena ikävuotena. Sääkslahden (2018) mukaan kolmesta vuodesta viiteen vuoteen lapsi voi oppia jopa kymmenen sanaa päivässä. (Sääkslahti, 2018, kieli) Woolfson (2002) Nostaa esiin, että kolmannella ikävuodella oleva lapsi alkaa nauttia yksinkertaisista keskusteluista tuttujen aikuisten sekä lasten kanssa. Hän myös mainitsee, että lapsi on tässä ikävaiheessa valmiimpi solmimaan perheen ulkopuolisia ihmissuhteita sekä saattaa ystävystyä toisen lapsen kanssa. (Woolfson, 2002, s.126) Tästä voidaan huomata, että lapsen lähestyessä kolmea ikävuotta sekä hieman ennen sitä lapsi alkaa olla sosioemotionaalisesti siinä vaiheessa, että hän alkaa aiempaa paremmin sitomaan suhteita vertaisryhmässä. Lapsi alkaa aktiivisemmin toimimaan toisten lasten kanssa ja hyötyy aiempaa enemmän vertaisvuorovaikutuksesta.

Emotionaalinen puoli ottaa myös kehitysaskelita tällä ikäkaudella. Sääkslahden (2018) mukaan lapsi osaa jo tunnistaa perustunteita (Sääkslahti, 2018, 3—5-vuotiaat) Kuitenkin Woolfson esittää, että lapsi alkaisi tällä ikäkaudella olla jo tietoisempi myös muiden tunteista ja jopa yrittää lohduttaa toisia lapsia huoltilanteessa. (Woolfson, 2002, s.126–139) Sääkslahti (2018) myös tuo esille, että kolmesta neljään ikävuosina lapsi kykenee jo hieman hallitsemaan kielteisiä tunteita ja hyväksyvän ilmapiirin vallitessa tämä pystyy myös ilmaisemaan tunteitaan. (Sääkslahti, 2018, Kehityksen tukeminen eri ikävaiheissa) Lapsen emotionaalinen kehitys on myös vaiheessa, missä lapsi kehittyy tunteidensa ilmaisussa sekä hallinnassa vertaisryhmässä. Lapsi voi tässä iässä olla jo taitava tunnetaidoissaan.

Kuten on huomattu, leikki kehittyy koko ajan lapsen kasvaessa, niin myös kolmantena ikävuotena lapsen leikit ovat taas entistä kehittyneemmät. Nurmi ja Kollegat (2014) esittävät, että jo kolmivuotiailla esiintyy roolileikkejä. Roolien ymmärtäminen edellyttää vuorovaikutustaitojen hallitsemista. Leikki ilmentää monipuolisesti lasten taitoja, kuten sosiaalisia taitoja. (Nurmi, ym., 2014, varhaislapsuus) Woolfson (2002) yhtyy myös ajatukseen siitä, että kolmantena ikävuotena lapsi leikkii monipuolisesti mielikuvitusleikkiä, kuten pukeutumisleikkejä. Hän lisäksi nostaa esille, että tässä vaiheessa lapsi on alkanut oppia jo lelujen jakamisen sekä lapsi tahtoo

jo leikkiä toisten kanssa innokkaammin. (Woolfson, 2002, s.126–127) Merkittävin muutos leikin kehittämisessä näkyy lapsen siirtymisenä roolileikkeihin. Siirtyminen roolileikkeihin osoittaa myös sen, miten harjaantuneita lapset sosioemotionaalisissa taidoissaan ovat. Sääkslahti (2018) kertoo, että tässä iässä lapsen omat kehittelemät leikit, temput, esitykset ja mielikuvitusleikit ovat merkityksellisiä lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle. (Sääkslahti, 2018, 3–5-vuotiaat) Lapselle on tärkeää, että hän tulee nähdyksi ja kuulluksi aikuiselle. Se tukee lapsen kehitystä jokaisessa ikävaiheessa. Leikin kehittämisestä roolileikkiin voidaan huomata, että kolmantena ikävuotena lasten sosioemotionaaliset taidot ovat jo hyvin kehittyneet. Nurmi ja kollegat (2014) tuovat esille, että kolmevuotiaat pystyvät jo lyhyihin rakenteluleikkeihin. He mainitsevat, että rakenteluleikeissä lapsilla usein on omat materiaalit, mutta leikissä teema voi olla kuitenkin yhteinen. (Nurmi, ym., 2014, Leikin kehitys) On hyvä myös huomata, että vaikka tutkielmassa leikin kehitystä seurataan lapsen sosioemotionaalisen kehityksen ilmentäjänä niin myös lapsi voi käyttää leikkiä välineenään esimerkiksi juuri tunnelelulla sanattomasti viestiesseen. Voidaan myös huomata, kuinka suurta kehitys on tähän pisteeseen mennessä ollut.

5. Lapsen sosioemotionaalisten taitojen harjoittelun mahdollisuudet 1–3-vuotiaille suunnatussa pedagogiikassa

Lapsen luottamus häntä hoitaviin aikuisiin mahdollistaa sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen kehittymisen. Lapsen tieto karttuu, kun hän on vuorovaikutuksessa sosiaalisen ympäristönsä kanssa ja tämä saa tietoa uusista asioista esimerkiksi päivittäisten hoitotilanteiden kautta. (Nurmi ym., 2014, Varhaislapsuus) Tämä osoittaa sen, miten merkityksellistä lapsen sosioemotionaalisten taitojen kehittymisen kannalta varhaislapsuudessa on, että pieni lapsi on luottamuksellisessa vuorovaikutuksessa varhaiskasvatuksen sosiaalisissa ympäristöissä. Koivula ja Neitola (2020) pohtivat artikkelissaan, että sosioemotionaaliseen kompetenssin kehitykseen vaikuttaa niin lähiympäristö kuin biologiset ja fysiologiset tekijät. (s. 25) Tässä osiossa tarkastellaan erilaisia mahdollisuuksia, kuinka varhaiskasvatuksen pedagogiikassa voidaan tarjota 1–3-vuotiaille lapsille mahdollisuuksia harjoitella sosioemotionaalisia taitoja.

5.1 Lapsen itseilmaisun perusta ja herkkyykskaudet

Jo vauvana lapselle syntyy kommunikaatiota ja sosiaaliset siteet häntä hoitaviin aikuisiin. Eriytyisen suurta on alle kolmevuotiaiden lasten alttius oppia uusia asioita sekä aivojen kehittyminen on poikkeuksellista tällä ikäkaudella. (Nurmi ym., 2014, Varhaislapsuus, Johdanto) Muiden kanssa vuorovaikuttamiseen vauvalla on ikään kuin synnynnäinen tarve. (Sääkslahti, 2018, vuorovaikutustaidot ja sosiaaliset taidot ikävaiheittain) Kaiken kehityksen perustalla on myös kiintymyssuhde. (Aho & Roos, 2021, Varhaiskasvatuspolku alkaa) Kiintymyssuhteessa on kyse lasta hoitavan henkilön ja lapsen suhteesta. Tarkemmin siitä, miten herkästi hoitaja vastaa lapsen tarpeisiin. (Nurmi, ym., 2014, Turvallinen hoivasuhde) Temperamentti on syytä myös ottaa huomioon tarkasteltaessa sosioemotionaalisia taitoja. Temperamentti on ikään kuin reagoitintapa eli tapa, miten lapsi milloinkin toimii. (Oiva-Kess & Kronqvist, 2021, Lapset eroavat temperamentiltaan) Koska 1–3 vuoden ikäkaudella on erityisen suuri alttius oppimiselle ja aivojen kehitys on suurta, alkavat myös sosioemotionaaliset taidot, kuten muutkin taidot pikkuhiljaa kehittyä. Kun aletaan tarkastella pedagogisia mahdollisuuksia, joissa lapset pääsevät harjoittamaan sosioemotionaalisia taitoja, on huomattava mistä kaikesta lapsen ilmaisu koostuu.

Montessori pedagogiikan mukaan ensimmäisellä kehityskaudella, mikä käsittää 0–6-vuotiaat, on erilaisia herkkyykskausia. Ne ovat huipussaan noin kolmannen ikävuoden kohdalla. Niistä esimerkkinä kielenkehityksen herkkyykskausi ja sosiaalisen kehityksen herkkyykskausi. (Höynälänmaa, 2011, Kehityskaudet ja niihin sisältyvät herkkyykskaudet) Vaikka tutkielmani ei perustu Montessori pedagogiikan teorioihin, on silti hyvä ottaa herkkyykskausien mahdollisuudet huomioon pedagogiikan tarkastelussa. Jos lapsi ei saa mahdollisuuksia harjoitella taitojaan herkkyykskausien aikana, taitojen oppiminen voi olla hyvin vaikeaa myöhemmällä iällä. Montessori pedagogiikan teorioissa on esitetty, että noin kolmen ikävuoden kohdalla esimerkiksi sosiaalinen herkkyykskausi on huipussaan, mikä osuu hyvin pienten pedagogiikan osa-alueelle.

5.2 Leikki, lapsen osallisuus ja kuulluksi tuleminen

Dindran, Huttusen ja Koivulan (2020) mukaan kolmesta vuodesta eteenpäin sosiaaliset taidot ja tunnetaidot kehittyvät todella nopeasti vertaisryhmässä. (Dindra, Huttunen, & Koivula, 2020, tunteet haltuun — sosiaalisten taitojen kehitys) Kuitenkin Woolfson (2002) tuo esiin, että jo noin 13–15 kuukauden ikäinen lapsi hyötyy ryhmästä, jossa on muita lapsia ja aikuisia. Hän esittää, että siellä lapsi tarkkailee toisia lapsia ja oppii uusia ei-kielellisiä ilmaisutapoja. (Woolfson, 2002, s.75) Vertaisryhmällä on suuri merkitys lapsen sosioemotionaalille kehitykselle. Jo pelkästään se, että lapset ovat varhaiskasvatuksessa osa vertaisryhmää, mahdollistaa lapsen sosioemotionaalista oppimista.

Noin toisen ikävuoden aikana alkaa ilmaantua rinnakkaisleikkiä, mikä kehittyy vähitellen vuorovaikutusta ja kommunikaatiota sisältäväksi assosiativiseksi leikiksi. Sosiaaliset suhteet muuttuvat pitkäkestoisimmiksi vähitellen leikissä. Leikistä tulee myös koordinoitua. (Lehtinen, Turja & Laakso, 2020, s.237—238) Leikillä on hyvin keskeinen merkitys alle kouluikäisen lapsen arjessa. Leikissä lapset pääsevät harjoittelemaan monenlaisia taitoja. Aikuisilla on mahdollisuus tarkastella lasten leikkejä sekä hänellä on mahdollisuus tulla osaksi leikkiä ristiriitaisissa tilanteissa. Aikuinen voi toimia neuvotteluapuna leikissä ja tämän läsnäolo leikissä tarjoaa lapselle oppimiskokemuksen yhteistoiminnasta. (Nurmi, 2014, sosiaalistaitojen kehitys) Leikki on myös pedagogista toimintaa. (Lehtinen, Turja & Laakso, 2020, s.242). Myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) mainitaan lapsen oikeus oppia leikkien ja riemuita

oppimisestaan. Lisäksi siellä mainitaan, että varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin pedagoginen merkitys oppimisessa. (Opetushallitus, 2018, s. 21–22) Varhaiskasvatuksessa on erityisen tärkeää ammattilaisena huomata leikin pedagoginen mahdollisuus ja aikuisen paikka ja rooli leikin tukemisessa. Leikin pedagogiikka tarjoaa ensiarvoisen tärkeän tilan lapsen sosio-emotionaalisten taitojen harjoitteluun. Näin summaavat myös Nurmi ja kollegat (2014), että leikki ei ole vain lapsen taitojen ilmentäjä, vaan myös keino kehittää lapsen taitoja. He nostavat esiin, että leikki on hyvä väline lapsen opetukseen, kasvatukseen, kehityksen arviointiin sekä kuntoutukseen. (Nurmi, 2014, leikki lapsen kehityksen ilmentäjänä)

Woolfson (2002) taas esittää, että psykologisissa tutkimuksissa on osoitettu, että suurimmalla osalla kolmevuotiaista on lapselle turvaa tuova tunnelelu. Hän nostaa esille, että tunnelelun käyttäminen on osa sanatonta viestintää. Hänen mukaansa tutkimuksissa on osoitettu myös, että lapsi, jolla on tunnelelu pienenä todennäköisesti aloittaessaan koulun hänen suhteensa muihin lapsiin ovat paremmat. (Woolfson, 2002, s.121) Nämä tutkimukset osoittavat, että lapsi osaa käyttää leikkiä ja leluja keinona viestiä ympärilleen. Varhaiskasvatuksen pedagogiikassa on mahdollista huomata lasten tunnelelut ja niiden hyödyntäminen osana sosioemotionaalisten taitojen harjoittelua. Ahonen ja Roos (2021) korostavat, että tärkeää on myös osallisuuden pedagogiikan ajatus lapsen kuulluksi ja nähdyksi sekä todesta otetuksi tuleminen. (Ahonen & Roos, 2021, Pienet vuorovaikutuksessa) Tämä vahvistaa lapsen tärkeän esineen ja siihen liittyvien tunteiden ja ilmaisun huomaamisen tärkeyden. Turvallisen ja opettavan tilan luomisessa on tärkeää kuulla ja nähdä lasten pyrkimykset vuorovaikuttaa, mikä tukee sosioemotionaalisten taitojen oppimista.

Toiminnan ilmapiiriin tulisi olla tunteiden ilmaisun sallivaa. Varhaiskasvattajan tulee panostaa lasten kanssa ilmaisun muotojen harjoitteluun sekä ilmaisun paikkojen tarkastelemiseen niin, että lapset kykenevät säätämään niitä niin, että hyvä vuorovaikutuksen ilmapiiri ryhmässä pysyy. (Sääkslahti, 2018, 3–5-vuotiaat) Varhaiskasvatuksen ammattilaisen tärkeä työ on myös toimia lapsen tunteiden kanssasäätelijänä (Ahonen & Roos, 2021, Aikuisen sensitiivisyys avainasemassa) Esimerkiksi liikuntaleikkitalanteissa on erinomainen hetki tukea lapsien sosiaalisen minäkuvan rakentumista. Kasvattajan tulisi tukea lasta huomaamaan myönteiset vuorovaikutuskeinot. (Sääkslahti, 2018, 3–5-vuotiaat) Lapsen tunteminen olonsa turvalliseksi ja hyväksi lapsiryhmässä on emotionaalinen pohja lasten yhteisleikille. (Nurmi, 2014, leikki lapsen kehityksen ilmentäjänä) Varhaiskasvattajana olisi tärkeää huomioida lapsen pyrkimykset vuorovaikutukseen sekä lapsen itseilmaisu. (Sääkslahti, 2018, kehityksen tukeminen eri ikävai-

heissa) Näin ollen lapsen osallisuus pedagogisessa toiminnassa on erityisen tärkeää. Varhaiskasvattajan on tärkeä nähdä ja kuulla lapsen sosioemotionaalisten taitojen harjoittelupyrykimykset. Varhaiskasvattajan on lisäksi tärkeää hyödyntää havaitsemaan tietoa lapsista. Ahonen ja Roos (2021) esittävät, että opettajan yksi tärkeistä työkaluista on sensitiivisyys. Sen avulla aikuinen kykenee tavoittamaan pienen ihmisen sanattoman viestinnän ja mukauttamaan omaa toimintaansa huomatessaan pienen tunteet ja kokemukset. (Ahonen & Roos, 2021, Aikuisen sensitiivisyys avainasemassa) Nurmen ja kollegoiden (2014) mukaan aikuisen toiminta näyttää lapselle hänen arvonsa, kuinka tunteita tulee ilmaista ja voiko toisiin ihmisiin luottaa. Nämä varhaisissa ihmissuhteissa opitut mallit ovat yhteydessä siihen, kuinka lapsi toimii tulevaisuudessa. (Nurmi ym., 2014, Turvallinen hoivasuhde) Sääkslahden (2018) mukaan kasvattaja pyrkii kannustamaan lapsia itseilmaisuuksiin ja luomaan tilanteita, joissa lapsi pystyy ilmaisemaan tunteitaan esimerkiksi kehollisesti. (Sääkslahti, 2018, Kehityksen tukeminen eri ikävaiheissa)

5.3 Kokopäiväpedagogiikan ja taidepedagogiikan mahdollisuudet

Varhaiskasvatukseen on kehitetty myös 4T-toimintamalli. Siinä korostetaan kokopäiväpedagogiikan mahdollisuuksia. Sen tavoitteena on auttaa varhaiskasvatuksessa tunnetaitojen tukemisessa. Se koostuu tiedostamisesta, tunnistamisesta, tukemisesta ja tarkkailemisesta. 4T-toimintamallissa tarkoitus on saada käytänteet ja tavat, joilla tuetaan tunteita osaksi arjen toimintaa. (Koivuniemi, Kinnunen, Mänty, Näykki, & Järvenoja, 2020, s.45–46) 4T-malli on suunnattu tukemaan varhaiskasvatuksen henkilöstöä, jolloin se koskee myös pienten ryhmän henkilökuntaa ja pedagogiikkaa. Varsinkin pienten pedagogiikassa korostuvat esimerkiksi hoitotilanteissa tapahtuva oppiminen, jolloin 4T-toimintamallin toteuttaminen pienten pedagogiikassa on toimivaa. Näin sosioemotionaalinen oppiminen liittyy pienten pedagogiikassa vahvasti kokopäiväpedagogiikkaan ja arjen tilanteisiin. Ahonen ja Roos (2021) nostavat esiin myös kokopäiväpedagogiikan merkityksellisyyttä niin, että pedagogiikka läpäisee arjessa jokaisen hetken. He kuvailevat, että pedagogiikka on läsnä niin siirtymätilanteissa, aikuisjohtoisessa toiminnassa sekä hoitotilanteissa kuten vaipan vaihdossa. (Ahonen & Roos, 2021, Johdanto)

Koska asiantuntijoiden mukaan lapsen käytös on usein väkivaltaisinta 2–3-vuoden iässä, mikä liittyy lapsen tahtoikään. Näin ollen konfliktit ovat yleisiä pienillä lapsilla, ja näin ollen varhaiskasvattajan tulisi nähdä pedagogisia tilaisuuksia näissä hetkissä. Aikuinen voi tukea lapsia pääsemään yhteisymmärrykseen ja näkemään hyvää toisissa lapsissa. Tilanteissa voidaan mallintaa syysseuraus suhteita liittyen tunteisiin ja käyttäytymiseen kuvakorttien ja kirjojen avulla tai demonstroida esimerkiksi nukeilla. Aikuisen antama malli on tärkeää pienten pedagogiikassa, myös läheisyys ja läsnäolo ovat merkityksellisiä asioita. (Ahonen & Roos, 2021, Pienten konfliktit ja myötätunteet) Varhaiskasvattajan on tärkeää tiedostaa oma roolinsa pienten pedagogiikasta. Varhaiskasvattajan on merkityksellistä olla herkkä ja huomata tilanteet, joissa hän voi tavalla tai toisella mallittaa lapsille sosioemotionaalaisia taitoja ja käyttäytymistä.

Ahosen ja Roosin teoksessa (2021) ohjatun toiminnan esimerkeistä nousee esiin musiikki- sekä kuvataide kasvatus, joissa mukana on myös kokopäiväpedagogiikan ja osallisuuden ajatuksia. (Ahonen & Roos, 2021, Ohjattu toiminta) Quinonesin, Ridgwayn ja Lin (2019) artikkelissa nostetaan esiin draamakasvatusta taaperoikäisillä. Artikkelin johtopäätöksissä he korostavat, että oppimisympäristöissä opettajan tulee ottaa huomioon tilan käyttäminen sosiaalisesti, pedagogisesti ja luovasti. Draamaan rohkaisevat tilat antavat mahdollisuuden draamaan liittyvälle vuorovaikutukselle opettajan ja taaperon välillä. (Quinonesin, Ridgwayn & Lin, 2019) Aerila ja Kauppinen (2020b) esittävät, että juuri kirjallisuus ja kerronta sekä taidekokemukset ovat lasten oikeus varhaiskasvatuksessa ja niiden tulisi olla osa jokapäiväistä toimintaa. He kertovat, että taide tarjoaa mahdollisuuksia, joissa lapsi pääsee olemaan yhteydessä omiin tunteisiinsa ja niihin liittyviin kokemuksiin. Näin lapsi oppii tapoja ilmaista itseään. (Aerila & Kauppinen, 2020b, s.41–42) Taidepedagogisissa ratkaisuissa on siis myös mahdollisuus ottaa huomioon lapsien sosioemotionaalisten taitojen harjoittelun mahdollisuudet. Taiteen pedagogiikassa voidaan monin keinoin tarjota mahdollisuuksia eri taiteenlajien saralla harjoitella tunteiden tunnistusta sekä itseilmaisua.

Aerila ja Kauppinen (2020a) nostavat esiin, että taaperoikäisten kanssa tunteita herättävien asioiden läpikäynnissä auttavat tarinat. (Aerila & Kauppinen, 2020a, s.155) Valkonen ja Aerila (2020) esittelevät artikkelissaan Deep Talk menetelmän. He esittävät, että menetelmä sopii hyvin myös taaperoikäisille. Heidän mukaansa Deep Talk menetelmässä lapset kuulevat kertomuksia, jotka herättävät tunteita sekä niissä esitellään sosiaalisia tilanteita. Kertomukset metodissa ovat monella tapaa elävöitettyjä. Tarinoita seuraa keskustelun hetki. He korostavat, että sosioemotionaalisen oppimisen kannalta tärkeää on tunnistaa lasten kanssa sisäinen puhe ja tukea sitä empaattiseen ja myötätuntoiseen suuntaan. (Valkonen & Aerila, 2020, s. 74–81) Tässä

on yksi esimerkki siitä, kuinka taiteen ja kerronnan keinoin voidaan huomioida sosioemotionaalisten taitojen oppiminen. Kuitenkin taiteessa ja kerronnassa on lukuisia erilaisia keinoja, kuten esimerkiksi toimintana tutummat laulaminen ja piirtäminen. Kauppinen ja Aerila (2020b) esittävät, että jotkut lapset pystyvät ilmaisemaan itseään laulamalla tai piirtämällä paremmin kuin verbaalisesti. (Kauppinen & Aerila 2020b, s.46) Myös uudet Opetushallituksen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2022) nostavat esiin ilmaisun monia muotoja. Siellä osoitetaan varhaiskasvatuksen tehtäväksi tukea lasten ilmaisun erilaisia muotoja, kuten esimerkiksi musiikillista, kuvallista, käsityöllistä, sanallista ja kehollista ilmaisua ja niiden kehittymistä. Siellä esitetään, että taiteellinen ilmaisu mahdollistaa lapsille keinoja esimerkiksi tunteiden näkyväksi tekemiseen. (Opetushallitus, 2022, s.39–40) Näin myös asiakirjassa on velvoitettu ottamaan huomioon taiteen pedagogiset mahdollisuudet lapsen itseilmaisun suhteen.

5.4 Mahdolliset haasteet niin lapsilla sosioemotionaalisten taitojen suhteen kuin haasteet pedagogisessa toiminnassa ja sen suunnittelussa

Joskus lapset saattavat ikään kuin jumittua hankalaan tunteeseen ja tarvitsevat aikuisen tukea päästäkseen yli siitä. (Ahonen & Roos, 2021, Aikuisen sensitiivisyys avain asemassa) Tukitoimina varhaiskasvatuksessa on hoidolliset, pedagogiset ja rakenteelliset ratkaisut. Voidaan ottaa tuki huomioon ryhmäkoossa. Lisäksi voidaan käyttää kuvia sekä tukiviittomia vaihtoehtoisina kommunikointimenetelminä. Voidaan luoda lapselle selkeä ennakoitava päivärytmi. (Opetushallitus, 2022, s.55—56) Pedagogista toimintaa saattaa haastaa pienen lapsen jumituminen haastavaan tunteeseen. Tällöin on erityisen tärkeää varhaiskasvattajana nähdä pedagoginen hetki, milloin voi tukea lapsen siirtymistä pois haastavista tunteista. Näin lapsen kokemus omasta pystyvyydestä myös karttuu.

Pienet lapset eivät vielä usein osaa esittää tunteitaan tai vuorovaikutusta puhuttuun muotoon, kuten toiveita, tarpeita ja pelkoja. (Ahonen & Roos, 2021, Varhaiskasvatuspolku alkaa) Kuten tutkielmassa on aiemmin kuvailtu, usein päiväkodin pienimmillä puheen kehitys on hyvin alussa, joka haastaa sosioemotionaalisten taitojen kehitystä. 1–3-vuotiailla lapsilla saattaa olla hyvin vähän keinoja ilmaista itseään ja tunteitaan. Näin ollen tämä voi vaatia varhaiskasvatuk-

sen lapsiryhmään tukitarpeita ja aikuisten herkkyyttä ymmärtää pienten viestintää. Näin pedagogiikassa on tarpeellista panostaa monipuolisen ilmaisun harjoitteluun. Nurmen ja kollegoiden (2014) mukaan leikki toimii apuna tilanteessa, jossa luodaan luottamusta ujoon ja vetäytyvään lapseen. (Nurmi., ym. 2014, leikki lapsen kehityksen ilmentäjänä) Näin leikkiä voidaan hyödyntää myös yksilöllisessä kohtaamisessa varhaiskasvatuksessa. On kuitenkin huomattava, että tässä aikuisen rooli on tässä avainasemassa, sillä lapsilla on paljon sanatonta viestintää, mikä vaatii ammattilaiselta ammattitaitoa huomata nämä viestinnän pyrkimykset.

Puheen kehityksen viivästyminen on yleensä yhteydessä aggressiiviseen käyttäytymiseen. (Nurmi, ym., 2014, Tunne-elämän ja sosiaalisen käyttäytymisen kehitys) Myös lasten eritahtinen kehittyminen saattaa haastaa pedagogista toimintaa. Näin on tarpeellista kiinnittää huomiota pedagogisiin erityisratkaisuihin sekä yleisen tuen tarjoamiseen ryhmässä. Erityisopettajan apu on myös vaihtoehto, jos yleisen tuen keinot ovat riittämättömät. Kuitenkaan tutkielmassa ei ole sinänsä tarkoitus esitellä erityiseen tai tehostettuun tukeen liittyviä seikkoja tämän enempää.

Nurmi ja Kollegat (2014) kertovat, että yhdysvaltalaisessa 2010 vuonna lanseeratussa terveysohjelmassa on esitetty ruutuajan haittoja. Alle kolmivuotiaille liika ruutu-aika vahingoittaa kehitystä. Se esimerkiksi vahvistaa sosiaalista passiivisuutta, saattaa hidastaa kielenkehitystä sekä lisätä lapsen kiihtymystä. (Nurmi, 2014, Media vapaa-ajan käytön välineenä) Vaikka sosioemotionaalisten taitojen harjoittelussa voidaan käyttää erilaisia sovelluksia ja digitaalisia välineitä, on kuitenkin puntaroitava, onko niiden käyttämisestä enemmän hyötyä vai haittaa pedagogisena ratkaisuna. On hyvä huomioida, kuinka paljon ruutu-aikaa lapsille kertyy kotona ja varhaiskasvatuksessa. Yksi vaihtoehto on antaa tietoa kehittävästä sovelluksista myös lasten perheille ja samalla vähentää ruutu-aikaa varhaiskasvatuksen toiminnassa.

Ajankohtainen koronapandemia aika on saattanut aiheuttaa haastetta lasten sosioemotionaalisen kehityksen harjoittamiseen. Mediassa on paljon esitetty pohdintaa siitä, onko kontaktien vähäisyys, ja maskien käyttö vaikuttanut pienten lasten tunnetaitojen ja vuorovaikutuksen kehitykseen. Esimerkiksi ylen Vähäsarjan artikkelissa (2021) ollaan huolestuneita 1-vuotiaan Kertun kehityksestä pandemia aikaan. (Vähäsarja, 2021) Aihe on niin tuore ja ajankohtainen, ettei siitä ole vielä yleisesti pätevää tieteellistä tai tutkimuksellista näyttöä kovinkaan paljon. On kuitenkin syytä huomata tämä pohdinta pedagogiikan suunnittelussa. Erityisesti nyt on ajankohtaista pohtia tätä ilmiötä varhaiskasvatuksen ryhmissä ja onko sosioemotionaalisten taitojen harjoitteluun syytä panostaa enemmän tässä maailman tilanteessa.

6. Johtopäätökset ja tulokset

Tutkielmassa on esitelty yleistä kehityskaarta, kuinka lapsen sosioemotionaaliset taidot kehittyvät 1–3 ikävuoden aikana. Tutkielma ei esittele näitä kehityskulkuja sen vuoksi, että voitaisiin päästä sellaisiin johtopäätöksiin, mikä osoittaisi kaikkien lasten sosioemotionaalisen kehityksen etenevän täsmälleen samalla tavalla. Tutkielma kuvailee yleistä kehityskaarta perustellakseen, miksi on syytä huomioida taitojen harjoittelu jo 1–3-vuotiaille suunnatussa pedagogiikassa. Tavoitteena tutkielmalla oli vastata tutkimuskysymyksiin 1. Miten lapsen sosioemotionaaliset taidot kehittyvät noin 1–3-vuoden iässä? ja 2. Miten 1–3-vuotiaiden lasten sosioemotionaalisten taitojen harjoittelun mahdollisuudet voidaan ottaa huomioon pedagogiikassa? Johtopäätös- ja tulososio tiivistää selville saadut tiedot ja nostaa esiin hyödyllisiä seikkoja, joita tutkielman toteutuessa ilmeni.

6.1 Lapsen sosioemotionaalisten taitojen kehittyminen

Tutkielma kokosi kattavasti tietoa 1–3-vuotiaiden kehityksestä kyseisen iän aikana ja perustelevasti hieman sen ulkopuoleltakin. Tärkeää on huomata se, että ylipäätään tässä iässä sosioemotionaalista kehitystä tapahtuu eikä sen huomioimista varhaiskasvatuksen kentällä voida sulkea pois. Vaikka lähteissä korostetaan sitä, että usein lapsilla kehittyminen ei ole täsmälleen samanaikaista silti tietyt kehityskulut nostetaan yleiselle tasolle. Tärkeintä näiden kehityskulujen esittämisessä on se, että ne juuri perustelevat sitä, miksi lapsen sosioemotionaalinen kehitys ja taitojen harjoittelun tarve on otettava huomioon varhaiskasvatuksen kontekstissa myös pienten ryhmässä.

Näyttää siltä, että sosioemotionaalista kehittymistä tapahtuu paljon lapsen kasvaessa kolmevuotiaaksi. Kuitenkin voidaan huomata myös se, että kolmivuotias on taidoissaan, silti hyvin alkuvaiheessa. Kun tarkastellaan sosioemotionaalisten taitojen kehittymistä tässä iässä, huomaamme, että tällöin rakentuu jo vahva pohja sosioemotionaaliseen toimimiseen, joka jatkaa rakentumistaan aina kolmesta vuodesta eteenpäin. Nähdään, että lapsi alkaa solmimaan ensimmäisiä suhteitaan ja vuorovaikuttaa jo paljon toimintaympäristössään. Lapsi oppii vähitellen jo

myös säätelemään tunnekokemuksiaan, tunnistamaan ja ilmaisemaan niitä. Lapset tuona ikäkautena myös osaavat ilmaista itseään ja viestiä monin tavoin. Suuressa roolissa heillä tuona ikäkautena on sanaton vuorovaikutus. Voidaan siis päätellä, että lapset ovat varhaisesta iästä huolimatta sosioemotionaaliseen näkökulmasta katsottuna kyvykkäitä.

6.2 Lapsen sosioemotionaalisten taitojen huomioiminen pedagogiikassa

Tutkielmassa painotetaan 1–3-vuotiaille suunnatun pedagogiikan merkityksellisyyttä sosioemotionaalisten taitojen oppimisessa. Myös lähteistä saadut tulokset aiheen tiimoilta vahvistavat aiheen rajautumista. Aiheen valinnan taustalla on yleinen keskustelu 1–3-vuotiaille suunnatun pedagogiikan varjoon jäämisestä sekä myös kokemukset siitä, kuinka joskus pienet saatavat jäädä huomioimatta varhaiskasvatuksen pedagogisessa suunnittelussa. Esimerkiksi hoitoalan ammattilaisten Super lehdessä on Kivimäen artikkeli (2021), jossa avataan yleistä keskustelua pientenlasten pedagogiikan merkityksen ymmärtämisestä. Artikkelissa avataan kuinka, pientenlasten pedagogiikan merkitystä ei useinkaan ymmärretä. Kivimäki mainitsee, että alle kolmevuotiaiden ryhmiä haastaa myös työntekijä pula. Hän nostaa esiin, että ihmiset usein ajattelevat, että pientenlasten varhaiskasvatus on vain perustarpeista huolehtimista ja he ajattelevat pedagogiikan kuuluvan vain isompien lasten ryhmään. (Kivimäki, 2021) Näkökulma tutkielmassa tiivistyy kuitenkin vahvasti sosioemotionaalisten taitojen osioon pedagogiikassa. Eikä näin ollen perehdy laajasti koko 1–3-vuotiaille suunnattuun pedagogiikkaan.

Tutkimuksia ja tieteellistä kirjallisuutta laajasti tarkasteltuna varhaiskasvatuksen pedagogiset mahdollisuudet lasten sosioemotionaalisten taitojen harjoittelun suhteen ovat monipuoliset. Tässä varhaiskasvatuksen opettajan rooli on isossa osassa, sillä varhaiskasvatuksen erilaisten pedagogisten käytäntöjen mahdollistaminen 1–3-vuotiaille lapsille edellyttää soveltamista ja eriyttämistä. Kuitenkin lähteiden perusteella päästään siihen lopputulokseen, että pienten taito-eroikäisten pedagogiikassa korostuvat kokopäiväpedagogiikka, kuulluksi tuleminen, leikin pedagogiikka sekä taiteen pedagogiikka. Tästä syystä tutkielma on keskittynyt löytämään mahdollisuuksia, miten juuri näissä pedagogisissa malleissa voitaisiin ottaa huomioon 1–3-vuotiaiden lasten sosioemotionaalisten taitojen kehittyminen ja niiden taitojen harjoittelu. Kandidaati-

tin tutkielman loppuvaiheessa ilmestyi opetushallitukselta uusi vuoden 2022 varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Uudet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet tukevat ajatusta siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstö on erittäin tärkeässä roolissa lapsen sosioemotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. (Opetushallitus, 2022, s.28)

Lähteet korostavat opettajan sensitiivistä sekä tukevaa roolia toimimisessa lasten kanssa. Walls ja Pellerin (2020) nostavat tutkimuksensa tuloksissa myös esille, että lapset, jotka ovat kokeneet sensitiivistä kasvatusta ennen varhaiskasvatuksen aloittamista kyseisessä tutkimuksessa 2-vuotiaana, ovat sosioemotionaalisesti taitavampia aloittaessaan varhaiskasvatuksen. (s.133) Kandidaatin tutkielman ja aiemman tieteellisentutkimuksen tulokset siis osoittavat sensitiivisyyden merkityksellisyyttä niin ammattikasvattajien kuin kotona tapahtuvan kasvatuksen suhteen.

Jotkin seikat lähteissä suuntaavat katsetta kohti pedagogista suunnittelua ja sitä, kuinka varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvattaja voi tuoda sosioemotionaalisten taitojen harjoittelua varhaiskasvatuksen arkeen. Erityisesti tutkielman pohjalla olevat teoriat vahvistavat, sitä että tietoisuus sosioemotionaalisten taitojen kehityksestä mahdollistavat varhaiskasvatuksen opettajan pedagogisen suunnittelun ja toteuttamisen sekä arvioinnin sosioemotionaalisten taitojen harjoittelun suhteen. Lähteissä myös korostuu varhaiskasvatuksen opettajan havainnoiva ja arvioiva rooli. Lähteissä korostuu myös oppimisympäristön rakentamisen mahdollisuudet oppimista tukevaksi.

6.3 Tutkielman tulosten tarjoamat hyödyt

Hansenin & Zambon (2007) mukaan lapset kasvaessaan oppivat nimeämään tunteitaan ja säätelemään tunteita sosiaalisesti sopivalla tavalla. Johtopäätöksissään he esittävät, että hyvistä emotionaalisista taidoista viestii se, että lapsella on positiivinen minäkäsitys sekä lisääntyvät kaverit. Lapsella on taito työskennellä yhteistyössä niin aikuisten kuin vertaisten kanssa ja lapsi oppii myös toimimaan empaattisin keinoin. Lisäksi he mainitsevat, että jos kuitenkin lapsen tunnekehitys on jostain syystä viivästynyt tai sitä ei ole tuettu saattaa lapsi alkaa käyttäytymään hyperaktiivisesti tai jopa aggressiivisesti tai päinvastoin vetäytyvästi. (Hansen & Zambo, 2007, s.277) Tässä kandidaatin tutkielmassa osoitetaan keinoja, joilla jo 1–3-vuotiaille voidaan tarjota mahdollisuuksia harjoittaa sosioemotionaalisia taitoja. Lapsen myöhemmälle kehitykselle on erityisen tärkeää, että juuri tätä osiota ei laiminlyödä pedagogisessa suunnittelussa, toiminnassa

ja arvioinnissa. Hyvät sosiaaliset ja emotionaaliset taidot kantavat lasta kohti aikuisuutta ja tukevat myös muuta kasvua ja kehitystä. Ne ovat myös edellytys sille, että lapsi voi solmia ystävyyssuhteita ja olla osa yhteisöä. Hansen ja Zambo (2007) summaavatkin, että varhaiskasvattajat voivat antaa nämä tunnetaitoihin liittyvät työkalut lapsille koteihin ja mukaan heidän jatkaessaan elämää. (s.278)

Pienten pedagogiikan erityisyyden tutummaksi tulemisen näkökulmasta ihmisten tietoisuuden lisääminen on ehdottoman tarpeellista (Ahonen & Roos, 2021, Johdanto) Tutkielman antamalla tiedolla on hyötyä kentällä toimivalle henkilöstölle. Tutkielma jakaa tietoa pienten lasten sosioemotionaalisesta kehityksestä ja kuvailee mahdollisuuksia, joilla ne voidaan ottaa huomioon juuri 1–3-vuotiaille suunnatussa pedagogiikassa. Tietoisuus lisää ammattilaisten mahdollisuutta reflektioon ja pedagogisen toimintansa kehittämiseen. Konkreettisesti varhaiskasvatuksen kentällä toimivalle henkilöstölle voisi tarjota lisäkoulutus mahdollisuuksia tai koulutuspäiviä.

Kandidaatin tutkielma antaa hyötyä myös varhaiskasvatuksen opettajakoulutukselle, sillä se antaa huomiota sosioemotionaalisten taitojen tärkeydestä ja pedagogisista mahdollisuuksista. Konkreettisenä esimerkkinä opintoihin voitaisiin lisätä kursseja, jotka käsittelevät lapsen sosioemotionaalista kehitystä ja sen huomioimista pedagogiikassa. Tutkielmassa yhdeksi merkittäväksi tulokseksi on noussut materiaalin ja aiheesta tehdyn tutkimuksen vähäisyys liittyen 1–3-vuotiaille suunnattuun pedagogiikkaan ja lasten sosioemotionaalisen kehityksen huomioimiseen siinä. Tämä haastaa korkeakouluja ja tutkimusyksiköjä tutkimaan aihetta lisää. Sillä materiaalin ja tutkimuksen vähäisyys on aiheen tiimoilta kansainvälinen puute. Esimerkiksi Quinones, Ridgway ja Li (2019) tutkimuksessaan tuovat esiin, että tarvetta on tutkimukselle liittyen taaperoryhmässä tapahtuvaan pedagogiikkaan ja oppimiseen. (s.140–141)

Yhteiskunnallisesta näkökulmasta katsottuna tutkielma antaa tietoa aiheesta muuten kiinnostuneille ihmisille sekä lasten perheille. Tutkielma avaa vanhemmille sitä, mitä lapsen kehityksessä voi tuona ikä kautena tapahtua ja kuinka se mahdollisesti huomioidaan varhaiskasvatuksen toiminnassa. Pitkä kestoisesti ajateltuna lapset, jotka ovat varhaiskasvatuksessa ovat myös, jonnain päivänä yhteiskunnan jäseniä, jolloin heillä on erityisen tärkeää omata hyvät sosioemotionaaliset taidot aikuisuudessa ihmisen sosialisointiakin näkökulmasta.

Karhun, Heiskasen ja Närhen artikkelissa (2021) ProVaka-toimintamallin pilottivaiheen analyysissä on saatu selville samanlaisia piirteitä tuloksissa kuin tässä kandidaatintutkielmassa.

Esimerkiksi analyysissä korostuu osallistavan varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisellä lasten sosioemotionaalisten taitojen tukeminen. Tuloksista myös käy ilmi, että ne vahvistavat kuinka merkityksellistä lasten osallisuutta tukevan toimintamallin kehittäminen on niin toimintaa ohjaavana arvona kuin sen lopputuloksena, kun tarkastellaan lasten sosioemotionaalisten taitojen tukemista tämän toimintamallin kehittämisellä. (Karhu, Heiskanen & Närhi, 2021, Tiivistelmä, s.108) Tämän kandidaatin tutkielman tuloksissa nähdään myös, miten osallisuuden kautta 1–3-vuotiaille suunnatussa pedagogiikassa voidaan ottaa sosioemotionaalisten taitojen kehittyminen huomioon.

7. Pohdinta

Pohdinta osiossa käsitellään eettisyyttä ja luotettavuutta tutkielmassa. Tässä osiossa paneudutaan myös sille, mitkä asiat tutkielman edetessä haastoivat työskentelyä. Lähteitä tutkiessa kävi ilmi, millaisia asenteita ihmisillä aiheen tiimoilta saattaa olla ja niistä myös on esimerkkejä pohdinta osiossa. Lopuksi pohdintaosiossa valotetaan myös jatkotutkimus ja pro gradu suunnitelmia saman aiheen tiimoilta on noussut tutkielman edetessä ja esitellään muutamia metodisia mahdollisuuksia tulevan tutkimuksen kannalta.

7.1 Etiikka ja luotettavuus tutkielmassa

Etiikan tehtävä voidaan koostaa pariin kysymykseen, joita ovat: millainen ihmisen pitäisi olla? sekä miten heidän tulisi elää? (Moberg, Hautamäki, Kivirauma, & Lahtinen, 2015, kpl 5) Eettisyyteen liittyy tutkijan omien ajatusten reflektointi. On syytä tarkastella, millaisen olettaa ihmisen olevan ja miten olettaa, että tämän tulisi elää. Sillä aiheen objektiiviseen tarkasteluun sekä lähteiden hyödyntämiseen kandintutkielmassa, eivät saisi liikaa vaikuttaa omat oletukset ihmisyydestä ja elämisestä. Tutkielmassa on niin tuoreita kuin vanhempia lähteitä. Lähteiden valinnassa täytyy kriittisesti miettiä, valitseeko jonkun lähteen omien intressien vuoksi vai tukeeko se todella tutkielman edistymistä. Metsämuurosen (2006) mukaan etiikka tutkimuksen tekemisessä liittyy tutkijan rehellisyyteen itseään ja tutkimustaan kohtaan. (s.85) Tutkielmassa tehdessä olen pyrkinyt objektiivisuuteen ja rehelliseen tiedon tulkintaan refleктоimalla omia ajatuksia ja tapoja tulkita asioita.

Eettisyys on noussut pohdintaan tutkielmassa myös siltä kannalta, että onko tutkielman kulussa yleistänyt joitakin kehityskulkuja liikaa ja jättänyt kehityspoikkeamat huomioimatta. Kuitenkin tutkielman edetessä olen tutkielman tekijänä pyrkinyt argumentoimaan, sitä että tutkielman tavoitteena ei ole yleistää tai jättää kehityspoikkeamia huomiotta. Tutkielman laajuuden vuoksi aihetta on täytynyt rajata ja tutkia vain sitä, millaista kehitystä 1-3vuoden iässä voi tapahtua sosioemotionaalisten taitojen suhteen.

Luotettavuutta arvioidessa on huomioitava, miten kerätyt tiedot kuvaavat ilmiötä, jota on tutkimaan. Tällöin on kyseessä aineiston sisäinen luotettavuus. Täytyy myös huomata, että voidaan aineiston pohjalta tehdä yleisesti päteviä johtopäätöksiä, joka osallaan on ulkoista luotettavuutta. (Hakala, 2018, Kappale Onko tutkimusongelmallasi täsmällinen muoto?) Koska aiheeseen kohdennettua materiaalia on niukasti ja lähteitä tulee soveltaa, on tutkielman luotettavuutta arvioitava kriittisesti. Näin johtopäätöksistäkin tulee luotettavia.

Luotettavuuden tarkastelussa lähteiden valinnassa on noudatettu sitä, että lähteeksi on valittu niin kansainvälistä kuin kotimaista tieteellistä kirjallisuutta, mutta myös tieteellisiä artikkeleja. Tieteellisistä artikkeleista, jotka ovat päätyneet lähteiksi tähän työhön on tarkistettu Julkaisufoorumin luokitus, mikä on ollut aina vähintään tasolla 1 sekä myös artikkeleissa on ollut vertaisarviointimerkintä. Myös eettisyyttäkin tukee se, että lähteet ovat monipuolisia eivätkä tutkielman tekijän mieltymysten mukaan valittuja.

7.2 Tutkimuksen teon aikana ilmenneet haasteet

Yksi varhaiskasvatuksen merkityksellinen osa-alue on alle kolmevuotiaiden pedagogiikka, silti sen omaleimaisuutta ja tärkeyttä joudutaan jatkuvasti perustelemaan. Joskus pienten pedagogiikka nähdään vähempiarvoisena ja siihen saatetaan suhtautua esimerkiksi huvittuneesti tai torjuvasti. (Ahonen & Roos, 2021, Johdanto) Kandidaatintutkielman haasteena ilmeni 1–3 vuotiaisiin kohdennettu niukka materiaali. Näin ollen suhtautuminen lähteisiin on kriittistä sekä soveltavaa tässä kandidaatintutkielmassa. Kuitenkin aiheen tutkiminen on tärkeää juuri näiden erilaisten lähteistä nousevien asenteiden ja tutkimuksen vähäisen määrän takia.

Saatetaan tehdä kannanottoja, joiden mukaan pienet eivät tarvitse lainkaan pedagogiikkaa. Tämä haastaa pohtimaan sitä, ettei pedagogiikan käsite ole vielä tarpeeksi tunnettu ja ymmärretty yleisissä keskusteluissa. Niin ulkomainen kuin kotimainenkin tutkimustieto osoittaa laadukkaasti varhaiskasvatuksen merkityksellisyyden. (Ahonen & Roos 2021, johdanto) Ihmisten asenteiden näkyminen lähteissä sekä yleisessä keskustelussa haastaa tutkielmaa ja mahdollista tulevaa jatkotutkimusta. Tutkielmaa haastaa myös näistä lähteistä kumpuava ajatus siitä, onko aihetta merkityksellistä tutkia. Argumentointi on haastavaa, mutta samalla juuri se voima, jolla tutkielma valmistui. Onneksi myös yleiseen keskusteluun on noussut paljon positiivisiakin argumentteja liittyen pienten pedagogiikkaan. Esimerkiksi Varhaiskasvatuksen opettajien liitto

on uutisissaan nostanut esiin sen tärkeyttä. Esimerkiksi Komin (2020) artikkelissa, jossa hän korostaa, että alle kolmevuotiaiden pedagogiikka pohjautuu asiantuntemukseen. (Komi, 2020, Arjen taidot) Kuitenkin kohdeikäryhmälle suunnattuja lähteitä on löytynyt aika niukasti enemmän kotimaisen kuin kansainvälisen tutkimuksen piiristä. Lopulta laadukkaita lähteitä löytyi kuitenkin riittävästi.

7.3 Jatkotutkimus ja Pro gradu tutkielma pohdintaa

Tutkielman valmistuessa on syntynyt yhä vahvempi käsitys siitä, että pro gradu tutkielmassa olisi hyvä jatkaa aiheen tutkimista. Olisi hyvä kerätä aineistoa siitä, miten sosioemotionaalisten taitojen huomiointi näkyy 1–3-vuotiaiden ryhmässä. Aineistoa voisi kerätä haastattelujen ja lasten kerronnan dokumentoinnin muodossa. Näin saataisiin aikaan laadullista ja kuvailevaa tutkimusmateriaalia.

Kvalitatiivisessa metodissa aineiston keruu ja analysointi nivoutuvat yhteen (Hakala, 2018, Kappale Onko tutkimusongelmallasi täsmällinen muoto?). On ensiarvoisen tärkeää tuoda aikuisen näkökulman rinnalle lasten tuottamaa tietoa. Lapsen äänen esille nostaminen tuottaa uudenlaista tietoa. (Roos, 2015, tiivistelmä) Tämä näkökulma vahvistaa tapaa, jolla jatkotutkimusta olisi mahdollisesti hyvä lähteä tekemään. Tällä tavoin saisi arvokasta aineistoa liittyen kyseiseen aiheeseen. Lisäksi näyttäisi sille, että kvalitatiivisen tutkimuksen metodeista voisi löytyä sopivia tapoja tutkia aihetta vielä lisää, koska tarkoituksena olisi saada aineistosta tietoa aiheesta laadullisesta näkökulmasta.

Kun tutkitaan ihmisten aikomuksia käyttäytyä tietyllä tavalla, on hyvä käyttää kysyvää menetelmää. Kun taas tutkitaan vuorovaikutuskäyttäytymistä, niin on järkevä kerätä aineistoa havainnoiden. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, aineiston hankinta ja määrä laadullisessa tutkimuksessa) Mahdollisesti aiheen jatkuessa pro gradu tutkimukseksi näkökulman rajausta vaikuttaisi siihen, millaista kvalitatiivista menetelmää olisi järkevintä käyttää, kuitenkin molemmat voivat omalla tavallaan sopia aiheen käsittelyyn. Eettisyys tarkentuu pro graduun jatkaessa, kun tehdään esimerkiksi haastatteluja, täytyy pohtia eettistä kysymysten asettelua ja aineiston käyttöä sekä lapsille turvallisuuden tunteen luomisesta haastattelutilanteessa. Lisäksi silloin tulee miettiä myös omaa objektiivisuutta ja subjektiivisuutta haastattelijana.

8. Lähteet

Aerila, J-A & Kauppinen, M (2020a) *TARU - lukemisen iloa yhteisön ja taiteen kautta*. Teoksesta Neitola, M., Aerila, J-A. & Kauppinen, M. (Toim.) (2020) *Rinnalla Taide, kerronta ja sosiaalisemotionaalinen oppiminen varhaiskasvatuksessa*. (s.155) Painotalo Grano Oy. Haettu osoitteesta: https://sites.utu.fi/rinnalla/wp-content/uploads/sites/56/2021/01/rinnalla_e-kirja.pdf

Aerila, J-A & Kauppinen, M (2020b) *Taide ja kerronta varhaiskasvatuksessa* Teoksessa: Neitola, M., Aerila, J-A. & Kauppinen, M. (Toim.) (2020) *Rinnalla Taide, kerronta ja sosiaalisemotionaalinen oppiminen varhaiskasvatuksessa*. (s.41–46) Painotalo Grano Oy. Haettu osoitteesta: https://sites.utu.fi/rinnalla/wp-content/uploads/sites/56/2021/01/rinnalla_e-kirja.pdf

Ahonen, L. & Roos, P. (2021). *Untuvikot: Alle 3-vuotiaiden pedagogiikka*. Jyväskylä PS-kustannus.

Dindar, K., Huttunen, K., & Koivula, M. (2020) *Sosiaaliset taidot, tunteet ja ryhmässä toimiminen*. Teoksesta Niemitalo-Haapola, E., Haapala, S. & Ukkola, S. (toim.) (2020). *Lapsen kielenkehitys: Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys*. PS-kustannus. Ellibs

Hansen, C., & Zambo, D. (2007) *Loving and Learning with Wemberly and David: Fostering Emotional Development in Early Childhood Education*. 34(4), 273—278 Early Childhood Education Journal

Hakala, J. (2018) *toimivan tutkimusmenetelmän löytäminen*. Teoksessa Valli, R. (toim.) (2018). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 1, Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä PS-kustannus.

Höynälänmaa, K. (2011) *Kehityskaudet ja niihin sisältyvät herkkyyskaudet*. Teoksessa Paalasmaa, J. (toim.) (2011). *Lapsesta käsin: Kasvatuksen ja opetuksen vaihtoehtoja*. PS-kustannus. Ellibs

Karhu, A., Heiskanen, N. & Närhi, V. (2021) *Kohti sosioemotionaalaisia taitoja ja lasten osallisuutta tukevaa toimintakulttuuria –ProVaka-toimintamallin pilottivaiheen analyysi*. *Journal of Early Childhood Education Research*. 10(1), 83–113.

Kivimäki, S. (2021) *Ei pelkkää pepunpyyhkimistä – pienten lasten pedagogiikka on tärkeä osa varhaiskasvatusta*. Super verkkolehti. Haettu osoitteesta: <https://www.superlehti.fi/tyoelama/ammattissa/ei-pelkkaa-pepunpyyhkimista-pienten-lasten-pedagogiikka-on-tarkea-osa-varhaiskasvatusta/>

Koivuniemi, M., Kinnunen, S., Mänty, K., Näykki, P. & Järvenoja, H. (2020). *Arjen sosioemotionaaliset haasteet oppimistilanteina: 4T-toimintamalli lapsen kehittyvien tunteiden säätelytaitojen tukemiseksi*. Oulun yliopisto. Haettu osoitteesta: <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526226484.pdf>

Komi, T. (2020) *Arjen taidot*. Lastentarha lehti 1. Varhaiskasvatuksenopettajienliiton nettisivut. Haettu osoitteesta: <https://www.vol.fi/uutiset/arjen-aidot/>

Korkeakivi, R. (2014). *Pienet tarvitsevat parhaat*. 34, 10–13. Opettaja

Lehtinen, E., Turja, L., & Laakso, M-L. (2020) *Leikinmahdollisuudet ja haasteet lapsilla, joilla on itsesääätelyn vaikeuksia*. Teoksessa Aro, T. & Laakso, M. (toim.) (2020). *Taaperosta taitavaksi toimijaksi: Itsesääätelytaitojen kehitys ja tukeminen* (3. painos.). (s.236–237) Niilo Mäki Instituutti.

Mannerheimin lastensuojeluliitto (2017) *2–3-vuotiaan sosiaalinen kehitys*. Haettu osoitteesta: <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/2-3-v/2-3-vuotiaan-sosiaalinen-kehitys/>

Metsämuuronen, J. (2006). Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä: Opiskelijalaitos (2. laitos, 4. p.). International Methelp. Celia äänikirjat.

Moberg, S., Hautamäki, J., Kivirauma, J. & Lahtinen, U. (2015). *Erityispedagogiikan perusteet* (3. uud. p.). PS-kustannus. Ellibs

Määttä, S., Koivula, M., Huttunen, K., Paananen, M., Närhi, V., Savolainen, H., & Laakso, M. L. (2017). *Lasten sosioemotionaalisten taitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Raportit ja selvitykset; 17/2017*. Haettu osoitteesta: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/lasten_sosioemotionaalisten_taitojen_tukeminen_varhaiskasvatuksessa.pdf

Neitola, M. (2020) *Sosiaalisemotionaaliset taidot*. Rinnalla hanke. Haettu osoitteesta: <https://sites.utu.fi/rinnalla/sisaltoalueet-ja-asiantuntijat/sosiaaliem+otionaaliset-taidot/>

Neitola, M., & Koivula, M. (2020). *Lasten sosiaalisemotionaalinen oppiminen varhaiskasvatuksessa*. Haettu osoitteesta: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/73714/1/lastensosiaalisemotionaalinenoppiminen.pdf>

Nurmi, J., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. (2014). *Ihmisen psykologinen kehitys*. Jyväskylä PS-kustannus. Ellibs

Oikeusministeriö (2018) *Varhaiskasvatustaki*. Finlex.fi. Helsinki. 1. luku, 3§.

Oiva-Kess, A. & Kronqvist, E-L. (2021). *Miten minusta tulee minä: Opas varhaislapsuuteen*. Into. Ellibs

Opetushallitus (2022) *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. Haettu osoitteesta : <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatussuunnitelmien-perusteet>

Opetushallitus (2018) *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. Haettu osoitteesta: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf

Piaget, J. (1964) *Cognitive Development in Children: Piaget*. *Journal of research in science teaching*. 2, 176–186. Haettu osoitteesta: https://www.researchgate.net/profile/Rasoul-Masoomi/post/Has_anyobody_got_that_in_PDF-Part_I_Cognitive_development_in_children_Piaget_development_and_learning/attachment/5a9d3591b53d2f0bba55fd53/AS%3A600795867254784%401520252305150/download/piaget1964.pdf

Pihlaja, P. (2019) *Sosiaalis-emotionaalinen kehitys ja sen vaikeudet*. Teoksesta Pihlaja, P., Viitala, R. (Toim.) (2019). *Varhaiserityiskasvatus* (2., päivitetty painos.). PS-kustannus.

Quinonesin, G., Ridgwayn, A., & Lin, L. (2019) *Developing a drama pedagogy for toddler education*. *Journal of Early Childhood Research* 17(2), 140—156. Haettu osoitteesta: <https://journals-sagepub-com.pc124152.oulu.fi:9443/doi/pdf/10.1177/1476718X18823235>

Rinnalla hanke, Johtaja Neitola, M. (2018–2020) *Taide- ja kerrontalähtöinen mentoritoiminta lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen oppimisen tukijana varhaiskasvatuksessa*. Haettu osoitteesta: <https://sites.utu.fi/rinnalla/>

Roos, P. (2015). *Lasten kerrontaa päiväkotiarjesta*. Tampere. Haettu osoitteesta: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/96477/978-951-44-9691-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Salminen, A. (2011). *Mikä kirjallisuuskatsaus?: Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Haettu osoitteesta: https://osuva.uwasa.fi/bitstream/handle/10024/7961/isbn_978-952-476-349-3.pdf?sequence=1

Stolt, M., Axelin, A. & Suhonen, R. (2016). *Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä* (2. korjattu painos.). Turun yliopisto. Celia äänikirjat.

Sääkslahti, A. (2018). *Liikunta varhaiskasvatuksessa* (2., uudistettu painos.). PS-kustannus. Elib

Tikkanen, T. (2016). *Tukien pienikin ponnistaa*. *Opettaja*, 7, 24–25.

Tuntuva hanke 1 ja 2 (2019–2021) *Tunnesäätelyn tuki varhaiskasvatuksessa*. Haettu osoitteesta: <https://tuntuvahanke.wordpress.com/>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi (Uudistettu laitos)*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Valkonen, T. & Aerila, J-A. (2020) *Deep Talk – hiekkakertomukset avaavat tilan yhteiselle kielelle*. Teoksessa: Neitola, M., Aerila, J-A. & Kauppinen, M. (Toim.) (2020) *Rinnalla Taide, kerronta ja sosiaalisemotionaalinen oppiminen varhaiskasvatuksessa*. (s.41–42) Painotalo Grano Oy. Haettu osoitteesta: https://sites.utu.fi/rinnalla/wp-content/uploads/sites/56/2021/01/rinnalla_e-kirja.pdf

Vähäsarja, S. (9.3.2021) *1-vuotias Kerttu on koko elämänsä nähnyt vieraita vain kaukaa, ja hymykin jäävät maskien taakse – erikoisella ajalla voi olla hänen kehitykselleen suuri merkitys*. YLE. Haettu osoitteesta: <https://yle.fi/uutiset/3-11815844>

Walls, J. & Pellerin, L. (2020) *Effects of Multiple Features of Nonparental Care and Parenting in Toddlerhood on Socioemotional Development at Kindergarten Entry*. *Merrill: palmer quarterly: journal of developmental psychology*. 66(2), 113–144. Haettu: <https://content.ebscohost.com/ContentServer.asp?T=P&P=AN&K=146747587&S=R&D=asn&EbscoContent=dGJyMNHr7ESe-qLI4v%2BbwOLCmsEqep7BSsKi4SbaWxWXS&ContentCustomer=dGJyMPGqtFCwr7BQuePfgex44Dt6fIA>

Woolfson, R. (2002) *Pienten puhetta kielen kehitys eleistä sanoiksi*. Otava.